

Ignacij Knoblehar

Odhod

Že leta 1860 je Kirchner v Šelalu sprevidel, da bo treba vsaj eno izmed treh opuščenih postaj ob Belem Nilu obnoviti. Ker sam ni mogel gori, je poslal Morlanga, p. Rheinthalerja in Koflerja, kovača Višnóvskega in štiri mlade zamorce.

Pri Svetem Križu jih je prišlo pozdravit enajst mož. Pa tudi drugo ljudstvo jih je bilo veselo, da bo zdaj vsaj nekoliko zaščiteno pred nasilnimi trgovci.

Mladi tirolski misijonar Kofler je pa kmalu po prihodu umrl. Bog mu ni dal časa, da bi uresničil vsaj del velikega upanja, ki so ga tudi v Rimu stavili nanj. Kardinal Barnabò ga je v pismu 18. februarja 1. 1860 Mitterutznerju imenoval "mladeniča najlepših upov". Pokopali so ga poleg našega Mozgana.

Morlang je v dveh tednih postavil šest koč. Potem se je peljal naprej v Gondokoro, od koder se je bil z drugimi odpeljal pred letom dni.

Pri Svetem Križu je ostal p. Reinthaler sam, čeprav je bil v misijonskem delu še novinec in še ni poznal jezika Kječev.

Klančnik je nehal biti misijonski sodelavec. O njegovem poznejšem življenju je pisal dr. Hugo Bren: S svojimi skromnimi prihranki je začel pri Svetem Križu z majhno trgovino. Ostal je dober kristjan. Nemški rastlinoslovec in afriški potopisec Schweinfurt je pisal o njem, da je imel pri Svetem Križu in tudi potem celo gručo sužnjev. Pa se je gotovo zmotil; pošteni in požrtvovalni Knobleharjev učenec kaj takega ni bil zmožen. — L. 1863 se je preselil bolj v notranjost dežele in je bil menda prvi Evropejec, ki je videl reko Uele. Ta reka izvira južno od Gondokora in teče proti zahodu, v reko Kongo. Ker je Klančnik precej dobro poznal srednjeafriške dežele, ga je njihov raziskovalec Schubert vzel s seboj. Po Schubertovi smrti se je pridružil raziskovalni družbi Nizozemke Tirane van Capellen in pomagal raziskovati pokrajine ob Gazelini reki. Tako je tudi ta preprosti slovenski človek sodeloval pri odkrivanju Afrike. Škoda, da svojih izsledkov ni nikjer opisal. Kaj je bilo pozneje z njim, se ne ve.

Ko se je Morlang spet pripeljal z ladjo v Gondokoro, je videl, da je del misijonskega poslopja med tem pogorel, drugi del je pa bil v zelo slabem stanju. Ladjarji so si samovoljno postavili na vrtu kakšnih 20 koč iz slame in blata in imeli v njih shranjeno žito. Na reki je bilo

zasidranih nekaj ladjic. — Noben črnc ni prišel Morlanga pozdravit. Mnoge so bili odpeljali trgovci, nekaj jih je vstopilo k njim v službo. Koze in lakota so pomorile četrtno ljudstva, kar ga je bilo še ostalo. V Gondokoru samem ni bilo niti ene same zamorske kočice več. Zamorci, ki so še ostali v okolici, so bili ubožni, bolehave, okuženi.

Morlang je videl, da se v Gondokoru zaenkrat ne da nič napraviti. Poslopje, kar ga ni uničil ogenj, in vrt, kar ga niso zasegli ladjarji, je dal v zakup angleškemu trgovcu Lalifu, ki se je zavezal, da bo dal poslopje popraviti in vrt oskrbovati. Potem se je spet in za vselej poslovil od Gondokora in se peljal k Svetemu Križu.

S seboj je vzel nadarjenega barijskega dečka Frančiška Ksaverija Logvit lo Laduja, Lutverijevega vnuka, ki je bil rojen 1. 1848, krščen pa 1. 1855. Tri leta ga je imel pri sebi pri Svetem Križu. Deček se je v tem času dobro naučil jezika Kječ (Dinka). Ko se je 1. 1863 Morlang vrnil na Tirolsko, je šel Logvit z njim v Brixen. Ostal je dober in pobožen fant. Pomagal je dr. Mitterrutznerju, ki je na podlagi zapiskov rajnkega Ueberbacherja in drugih svetokriških misijonarjev sestavljal slovnico Dinka, ki je izšla 1. 1866; zadaj ima nekaj Dinka besedila in slovar. Prav tako je Logvit pomagal Mitterrutznerju pri sestavljanju barijske slovnice, ki je izšla 1. 1867 in ki ima tudi barijsko besedilo in slovarček. Obe knjigi bi naj služili misijonarjem. Zaradi njiju je pariški "Afriški institut" (Institut d'Afrique) imenoval dr. Mitterrutznerja za častnega predsednika. — Frančišek Logvit lo Ladu je že po nekaj več kakor treh letih umrl 27. decembra 1. 1866, ko je imel šele 18 let. V brixenškem podnebnju, ki je sicer milo, je zbolel na pljučih. Bolezen je vdano in potrpežljivo prenašal.

Misijon prevzamejo frančiškani

Kar jih je še ostalo v kartumski hiši, so vedeli, da bodo misijon prevzeli frančiškani. Ostalo jim je dvoje na izbiro: ali da se kot tretjeredniki včlanijo v frančiškansko družino, ali da odidejo. Izbrali so drugo: drug za drugim so se vrnil v Evropo.

Kartumski krščeni črnki, prepuščeni samemu sebi, so se ha splošno slabo obnesli, ker jih krščanstvo še ni bilo dovolj prerodilo in utrdilo.

Kirchner je v Šelalu nestrpno čakal na frančiškane, a jih ni bilo. Morali bi biti vsi iz Avstrije, pa ni nobena avstrijska redovna provinca hotela nobenega odstopiti. Zato je Kirchner poklical p. Reinthalerja od Svetega Križa in se z njim spet peljal v Evropo. Z dovoljenjem vrhovnega frančiškanskega predstojnika je obiskoval avstrijske in tudi nemške frančiškanske province in vabil v Afriko. Tudi v Ljubljano je spet prišel. Zgodnja Danica je pisala 10. oktobra 1. 1860: »Redovnih bratov je že več dobil, duhovnika pa za gotovo še nobenega. Želi si tudi svetnih duhovnikov, ki bi imeli poklic za misijon. Taki, ki niso duhovniki, pa bi želeli

iti v misijon, bi mogli v misijonu vstopiti (kot bratje) v frančiškanski red, svetni duhovniki pa v tretji red, da bodo vsi ena družina in bodo potem mogli sodelovati tem bolj enotno in s tem večjim pridom. P. Reinthaler namerava začasno opustiti postojanke, ki so zdravju posebno nevarne, kakor v Kartumu in Gondokoru, in se z vso močjo lotiti pokrajin pri Svetem Križu, kjer je podnebje zdravo in ljudstvo bolj voljno in pripravljeno za krščanstvo.”

Na predlog frančiškanskega vrhovnega predstojnika je Kongregacija za širjenje vere imenovala p. Reinthaler ja za provikarja. Potoval je na Dunaj, kamor je iz Rima prispel tudi Kirchner. Z veseljem mu je Kirchner izročil provikarske posle, saj je imel v Afrki samo še pet duhovnikov.

Kardinal Barnabò je 25. septembra 1. 1861 poslal Kirchnerju na Dunaj to poslovilno pismo: »Vikariat osrednje Afrike je sveti oče izročil frančiškanskemu redu, kakor ste bili Vi predlagali, da bi se ta misijon ohranjal in napredoval. Sprejeta je bila tudi Vaša odpoved temu vikariatu. Ko Vas o tem obveščam, Vam moram izreči svojo zahvalo za dolgoletno delo, ki ste ga z mnogo pohvalo opravljali za ta nesrečni misijon. Zagotoviti Vam moram, da je bila ta sveta Kongregacija zelo zadovoljna z Vašim delom. Zato Vas bo z veseljem porabila v drugem misijonu, kjerkoli bi želeli: sporočite ji kraj, za katerega bi se odločili. Zaenkrat Vas imenujem za častnega apostolskega misijonarja in Vam pošiljam pravice, ki so s tem imenovanjem združene.«

Kirchner se je z Dunaja odpeljal nazaj v svojo rodno škofijo Bamberg, od koder ga je bil pred sedmimi leti, 1. 1854, privabil v Afriko Knoblehar. Ni šel v noben misijon več, ampak je v bamberški škofiji deloval kot dušni pastir. Umrl je šele 1. 1912 kot župnik in dekan mesta Schesslitz (Šeslice).

P. Reinthaler je pa peljal novo misijonsko osebje proti Afriki. Bili so štirje frančiškanski duhovniki iz italijanskih avstrijskih provinc in dva iz nemških. Frančiškanskih bratov je bilo pet, tretjerednikov pa 20. Svetnega stanu so bili štirje. Vsega skupaj je bilo torej nič manj kakor 35 oseb.

Med redovnimi brati sta morda dva bila Slovenca: brat Gvidon (Vid) iz Gorice, rojen 6. septembra 1819 — dva meseca kasneje kakor Knoblehar —, ki je 1. 1837 vstopil v koroško frančiškansko provinco, in brat Jožef, rojen 2. februarja 1. 1842 v Gorici, ki je pa vstopil v koroško provinco šele 1. 1861. Slovenec svetnega stanu je bil Franc Zupančič, rojen 1. 1829 v Žužemberku, že od otroških let je bil zelo pobožen in je posebno častil sv. Alojzija, zavetnika nedolžnosti. L. 1849 je bil klican k vojakom. Tudi tam je ostal nepokvarjen in je kljub posmehovanju večkrat šel k sv. zakramentom. Danica je zapisala: »Mestnim ljudem je

bilo v veselo ganotje in spodbudo, ko so videli mladega vojaka tako ponižno in zbrano, pa tako pogosto moliti v cerkvi. Posebno lep je bil njegov zgled, kadar je pristopil k sv. ohajilu.« Da bi zmagoval nad samim seboj, si je nakladal prostovoljne poste; večkrat se je odrekel mesu in bil ob samem vojaškem kruhu — tedanjem trdem, kislem komisu — in ob vodi. V službi je bil poslušen in je tiho prenašal vse težave. Ko je doslužil vojaščino, je šel za strežnika v bolnišnico, v oddelek za slaboumne. Težave in zoprnosti svoje službe je daroval Kristusu; mislil si je, da ko oskrbuje umobolne, oskrbuje Kristusa, ki so ga Judje tudi proglašali za norca. Predno je odšel proti Afriki, se je v domači žužemberški cerkvi popolnoma daroval Bogu in misijonom.

Marijino društvo je dalo tudi tem prigllašencem vsega, kar bodo v misijonu potrebovali, tudi razno poljsko orodje, lovske puške, potrebščine za ribolov, zdravila, itd. V gotovini jim je dalo za ves misijon na roko 13.000 gld. — Dne 21. oktobra 1. 1861 so se pod Reinthalerjevim vodstvom odpeljali iz Trsta. Tudi njim je avstrijski Lloyd dal prosto vožnjo.

Mazzovi duhovniki Beltrame, Comboni in Dal Bosco so odšli s šelalske misijonske postaje. Potem je samo še životarila. Mohamedansko okolje je bilo za zamorske gojence zelo nevarno. Tudi so si ti želeli priti bliže svojim krajem. Ko se je p. Reinthaler z novim misijonskim osebjem, gredoč proti Kartumu, ustavil v Še-lalu, je vzel tudi vseh 11 gojencev s seboj.

Danica je 10. aprila 1. 1862 prinesla med novicami: »Iz Kartuma piše naš rojak Franc Zupančič, da so tam dobili mnogo slovenskih knjig, ki so bile last prejšnjih misijonarjev. Z misijonskim bratom - vsaj eden od obeh Goričanov je torej bil Slovenec - sta jih vzela s seboj na Beli Nil. Pravi, da bodo komaj meseca marca prišli do Svetega Križa.«

Pa Zupančič ni prišel, že 11. februarja 1. 1862 je na potovanju umrl. Pokopali so ga v volneni obleki; ob odhodu so mu jo bile dale ljubljanske usmiljenke, ki so tudi delovale v umobolnici. Kje je grob tega plemenitega, požrtvovalnega slovenskega fanta, ne vemo.

1. julija je morala Danica poročati: »Iz misijonske družbe, ki se je meseca oktobra odpravila v Afriko, jih je šest (od 35-ih) umrlo. Večji del misijonarjev boleha, tudi trije iz Gorice. Provikar p. Janez Reinthaler je nevarno zbolel, pa mu je zdaj že bolje. Misijonarji, odmenjeni za Sveti Križ, so ostali (med Šiluki) v pokrajini Kaka. Poglavar jim je postavil pet šotorov (koč) in dal zastonj 25 kozlov, 10 volov in 5 telet. Prav pridno obiskuje misijonarje in je misijonom silno dober. Vzrok tej dobrosrčnosti je pa deklica, ki je tam rojena in je v misijonski službi. Razložila je poglavarju dobre namene misijonarjev in mu jih je prav prisrčno priporočila.«

List še dostavlja: »Tudi štirje protestantski misijonarji s Pruskega so prišli v Kartum.« Ta kratka pripomba mnogo pove: Katoliški vzhodnosudanski misijoni so dobili poleg mohamedancev novega nasprotnika: protestante. Ti pruski protestantski misijonarji so bili predhodniki anglikanskih, ki so pozneje pod zaščito Anglije v vedno večjem številu prihajali v osrednjo Afriko.

Dobri in goreči p. Janez Reinthaler, kot provikar naslednik Knobleharja in Kirchnerja, je umrl 30. aprila 1. 1862 v Berberu, ko se je iz Kartuma vračal v Šelal. Ob smrti je imel komaj 38 let, kakor Knoblehar.

Kljub vsem težavam in neuspehom je Marijino društvo v poslovnem letu 1861/62 imelo 27.912 gl d. dohodkov. Ljubljanska škofija je dala 2848 gld., lavantinska 431, goriška 436, krška 326, tržaška 589 gld.

28. marca 1. 1862 se je odpeljala iz Trsta v Afriko z ladjo avstrijskega Lloyda nova misijonska skupina: dva duhovnika, dva bogoslovca in 12 mladeničev svetnega stanu. Izpolnili bi naj vrzeli, ki sta jih med prejšnjo skupino zasekali bolezen in smrt. — Pa se tudi oni niso mogli ustavljati kužnemu podnebjju. Od 51-ih misijonskih oseb duhovniškega in svetnega stanu jih je že po dveh letih 22 leglo v grob. Od teh, kar jih je ostalo živih, je bila večina 1. 1863 poklicana v domovino.

Osrednjeafriški misijon, ki ga je bil 1. 1848 začel Knoblehar, je 1. 1863 izgubil samostojnost. Kongregacija za širjenje vere ga je postavila pod upravo apostolskega delegata za Egipt, ki je stoloval v Kairu.

Zato je po letu 1863 Zgodnja Danica skoraj popolnoma nehala pisati o njem.

Gospodarsko stanje v Sloveniji, zlasti na Kranjskem, je bilo še vedno zelo slabo. Zgodnja Danica je pisala 1. 1856 (str. 49) : »Po strašno neugodnem vremenu preteklega leta je bila letina v kronovini Kranjski sploh slaba. Pridelkov je bilo malo in še ti so bili povečini slabi. Že zdaj se v malokaterih hišah najde kaj žita; prav redka so gospodarstva, v katerih imajo še kruh. Krompir in repa brez soli in brez zabele sta prebivalcem hrana. Pa tudi te hrane je tako malo, da je utegne komaj še nekaj tednov biti dovolj. Če so že zdaj okoliščine teh revneh krajev tako strašno žalostne, kaj bo šele v prihodnje!«

Frančiškan p. Ludovik de Casoria, ustanovitelj in ravnatelj zavoda Palma v Neaplju, je večino svojih mladih zamorcev in zamork, ki so tudi v neapeljskem podnebjju zelo umirali, prepeljal v Egipt, v šelalsko misijonsko hišo. L. 1865 je že imel v njej 60 črnih dečkov in 120 deklic, ki so jih vzgajale in učile redovnice. Naslednje leto mu je prišel pomagat tudi

zamorski frančiškanski duhovnik p. Bonaventura Habeši.

V Kartumu je bil p. Fabijan Pfeifer skozi pet let edini duhovnik. Pomagali so mu redovni bratje. Včasih je šel misijonarit tudi med Šiluke (ZD 20. 9. 1862). P. Habeši se je preselil k njemu v Kartum. — Za p. Pfeiferjem je prišel p. Dizma Stedelmayer iz Innsbrucka. P. Habeši je pa bil poklican v Neapelj, kjer je bil zelo potreben za vzgojo črne mladine, kar je še tam ostalo.

Ignacij Knoblehar

Odhod

O stanju treh misijonskih postaj je bil Kirchner že pred potovanjem v Evropo precej dobro poučen, saj je v Kartumu poslušal osebe, ki so prihajale z Belega Nila in pripovedovale. Tudi sam je pred potovanjem na lastne oči dobro pregledal postaji Gondokoro in Sveti Križ. Ko se je vrnil iz Evrope, je poizvedel, kaj se je v njima v poldrugem letu njegove odsotnosti dobrega in slabega zgodilo. Premišljal je navodila, ki jih je prejel v Rimu in na Dunaju. Po enomesečnem bivanju v Kartumu je objavil sklep: Zaprli bomo vse tri naše postaje in Tarčam in se preselili v Egipt v Šelal; tam bomo čakali, da se razmere obrnejo na bolje. Dne 28. novembra 1859 (ZD 2. 2. 1860) je pisal iz Kartuma v Ljubljano: »Gorenje misijone in lansko leto v Tarčamu v deželi Dinka ustanovljeno misijonišče bom izročil zanesljivim oskrbnikom in jih bom šel vsako leto obiskat, dokler jih ne prevzamejo domači, zamorski duhovniki.«

Kako so odšli?

1. Večji del nove, velike misijonske hiše v Kartumu je Kirchner dal na uporabo avstrijskemu konzulu dr. Nattererju, ki je zaradi svoje službe lahko popolnoma jamčil za njeno varnost. Bila je pa tako nezdrava, da se je konzul kmalu izselil iz nje in šel rajši stanovat v hišo iz ila in slame. — Krasni vrt, ki ga je bil vrtnar Kruška strokovnjaško' posadil in posejal in ki so ga tudi drugi za njim skrbno obdelovali in namakali, je Kirchner dal v najem za letnih 420 piastrov (goldinarjev).

Dne 12. januarja 1860 se je poslovil od Kartuma, od katoličanov, uradov, misijonskih

prijateljev in drugih znancev. Slovo njemu pač ni bilo tako težko kakor pred dvema letoma Knobleharju. S seboj je vzel sedem gojencev, štiri misijonske obrtnike in mohamedanskega spreobrnjenca Frančiška Sav Derviša, ki se na noben način ni hotel ločiti od misijonarjev. Odpeljal se je proti Šelalu. Nekaj jih je še ostalo v misijonski hiši. Rekel jim je, da če bodo hoteli, se bodo lahko vkrcali na ladje, ki bodo z Belega Nila pripeljale misijonarje in gojence.

V Berberu so nesli na Milharčičev grob kamnit spomenik, ki so ga dali delati v Kartumu. Milharčičev spomin je bil med Kartumčani teh šest let še vedno živ. Črni gojenci so nabrali v puščavi okoli groba pisanih kamenčkov in iz njih naredili okraske na grobu. Kirchner je še enkrat blagoslovil samotni grob.

Izkrkali so se v Šelalu in šli v staro ilnato hišico, ki sta jo bila za silo priredila zanje frančiškana p. Reinthaler in njegov aleksandrijski sobrat. Na Kirchnerja so navalile velike skrbi, saj je bilo treba vse šele pripraviti.

Na prošnjo avstrijskega generalnega konzula je egiptovski podkralj Said paša daroval misijonu drugo zemljišče v izmeri štiri in pol hektara. Ležalo je na nekoliko vzvišenem, zračnem prostoru, od koder je bil lep razgled po Nilu.

Jožef Žvegelj je v pismu (ZD 15. 5. 1860) omenil Kirchnerja, ki je prišel v Kairo zaradi prepisa tega zemljišča. Bil je ves bolan. Vendar piše Žvegelj: »Četudi je njegova visoka postava trpela zaradi bolezni, mu oko ni izgubilo plamena; beseda je vedno krepka in na vsem se takoj spozna visoki duh, ki kraljuje v tem možu.« Iz Kaira se je Kirchner peljal v Aleksandrijo po Knobleharjevo spominsko ploščo. Vzel jo je s seboj v Šelal. Ko se je pa mladi, zmožni In goreči svetni duhovnik Jakob Kofler pripeljal s Tirolskega, jo je vzel s seboj v Kartum. Vdelali so jo v kartumski novi cerkvi na desni strani velikega oltarja. Pozneje so jo razbile Mahdijeve tolpe.

2. Kakor je bil Kirchner kot provikar dal iz rok kartumski misijon, tako je tudi gondokorskega, ki so bile razmere v njem še slabše. Preden je odpotoval iz Kartuma, je pisal misijonarjema Beltramu in Morlangu, naj se izselijo in pripeljejo za njim v Šelal. Poslal jim je Jutranjo zvezdo.

Nanjo so znesli cerkveno in hišno opravo, orodje in drugo premičnino. Precej je bilo vsega; pod Knobleharjevim vodstvom so se bili zadostno opremili.

Hišo, vrt in drugo zemljo so dali v upravo Lutveriju, prejšnjemu lastniku zemljišča. Ker je bil že star, so prosili za oskrbovanje tudi poglavarja Medija, čeprav je bil v srcu nespravljiv nasprotnik misijona.

Krščene otroke so hoteli s privoljenjem staršev vzeti s seboj v Šelal, da se utrdijo v verskem in nraavnem življenju in se za kaj izučijo. Prav takrat so pa ladjarji iti hlapci trgovskih ladij spet pomorili več Barijcev. Ljudstvo je spet vzkipelozoper belokožce, tudi zoper misijonarje. Starši, ki so že bili dali misijonskim gojencem dovoljenje, da gredo z misijonarji, so dovoljenje preklicali. Razgovori so se potem še vlekli, a brez uspeha. Dne 16. januarja 1. 1860 so Jutranja zvezda in pet tovornih ladij po zelo hladnem slovesu odplule z misijonarjema in z uslužbenci, a brez gojencev.

Nakupovalca slonovih okel Korčut Efendi iz Egipta in Andrej del Bosco z Malte sta kmalu po odhodu misijonarjev podkupila Medija, da je misijonsko poslopje prepustil njunim ladjarjem. Ladijsko moštvo Francoza Barthelemyja (Bartelmija) je pa zasedlo misijonsko pristavo v Libo, ležečo tri četrti ure proti severu.

3. Tudi k Svetemu Križu in v Tarčam je Kirchner pisal, naj na Jutranjo zvezdo in na pet tovornih ladij, ko bodo priplule iz Gondokora, naložijo misijonske stvari in se skupaj z gondokorskim osebjem peljejo v Kartum in Šelal.

Tudi Lanz sam je zadnje čase premišljal, ali ni najbolje, da odidejo, vsaj za nekaj časa. »Bog sam ve, ali je za ta narod že prišel čas milosti,« je podvomil v nekem pismu.

Ko sta zdaj on in Kaufmann povedala gojencem in gojenkam, da bodo odšli in da bodo samo krščene vzeli s seboj, so na glas jokali. Naposled sta sklenila vse vzeti s seboj, saj so bili večinoma odkupljeni ali pobegli sužnji, še enkrat sta posvarila vaščane in okoličane pred pohujšljivim zgledom uslužbencev s trgovskih ladij. Poslopja in vrt sta izročila v oskrbo najbolj uglednemu ribiču Ačenu Pringiju in ga natančno poučila, kako naj ravna s poslopji, drevesi in nasadi, da bodo imeli kaj jesti, če se naslednje leto vrnejo.

Slovo od svetokriških Kječev je bilo vse bolj prisrčno kakor od gondokorskih Barijcev. Misijonarji so jih tolašili, da se bodo vrnili, kakor hitro bodo mogli. Dne 2. februarja je dala Jutranja zvezda znak za odhod. Vsem odhajajočim je bilo težko, zlasti Lanzu. — Tudi obrtnik Višnóvski je šel. Klančnik je pa ostal.

Vaščani so se upravičeno bali, da se v misijonska poslopja ne vgnezdi sodrga s trgovskih ladij. Zato so metali v poslopja žerjavico. Pa se niso vnela. Res so se jih polastili uslužbenci nekega francoskega trgovca. Ačen Pringi je v svoji zvestobi do misijona ugovarjal zoper nasilje; pa so ga na mestu umorili. Ko je Kirchner to zvedel, je z avstrijskim generalnim konzulom vložil tožbo pri sudanskih turških oblasteh; dosegel pa ni nič, ker turška oblast pravno ni segala do zamorskega ozemlja.

Od Svetega Križa so se po Belem Nilu peljali dalje proti severnemu delu ozemlja Dinka, proti Tarčamu, da ukinejo tudi to postajo veronskih Mazzovih duhovnikov.

Ko so bili že blizu Tarčama, so se 18. februarja ustavili na desnem bregu reke, da bi šli k rodu Abujo, ki biva šest ur daleč proti notranjosti dežele. Zvedeli so, da so ladjarji nekega šerif šendija ubili v Tarčamu pet mož in ugrabili osem žen in dvoje deklet; šerifov oskrbnik je te ženske gnal v neko šiluško vas, kjer jih misli prodati. Peljali so se po reki do tja in v neki koči res našli nesrečne žrtve. »Pa v kakšnem stanju! Vsaka od žen je imela dolg in težak viličast jarem na vratu. Bile so z verigami priklenjene druga k drugi. Sedele so v polkrogu, 'naslonjene na steno kočice. Strah in žalost sta se jim odražala z obrazov.« (Poročilo Marijinega društva 1860, str. 28). Poklicali so šerifovega oskrbnika in mu pokazali pismi kartumskega upravnika in avstrijskega konzula. Bil je v strahu in zadregi. Hejrala, tolmač iz rodu Dinka, priglašenec za krst, je ženskam odpel ovratne jarme. Solze veselja so jim zalile oči. Šle so z njimi k rodu Abujo. Tam je poglavar misijonarje slovesno in veselo sprejel, ker je videl, da so osvobodili nesrečne žrtve. Nato je pa ženske sam pridržal za sužnje. Ljudstvo, ki se je bilo zbralo pri njem, je misijonarjem komaj dovolilo oditi.

V Tarčamu so ladjarji nahujskali črnce zoper misijonarje. Ko jim je Hejrala hotel povedati, kako je bilo, so zagnali vanj sulico. Nato so se razbežali. Misijonsko osebje je hudo ranjenega Heiralo neslo na ladjo, kjer so ga krstili.

Tudi postajo Tarčam so izročili v oskrbo zanesljivemu zamorcu, znesli na ladje premičnine in odjadrili.

V Kartumu so povedali avstrijskemu konzulu Nattererju, da si hočejo trgovci s slonovino prilastiti poslopja in zemljo vseh treh izpraznjenih postaj. Konzul jim je obljubil, da se bo sam peljal gori im rešil, kar bo mogel.

Kmalu po prihodu v Kartum je Lanz obolel. Morali so ga pustiti v misijonski hiši, sami se pa peljati dalje. Dne 20. junija je umrl. Z njim je legel v grob zelo nadarjen in izobražen, pobožen in vztrajen Knobleharjev sodelavec. Kirchner ga je željno pričakoval v Šelalu. Ko je zvedel o njegovi smrti, je pisal v Ljubljano, da je to zanj in za misijon "nenadomestljiva izguba". Imenuje ga »steber in upanje svetokriškega misijona, kjer je deloval z vso ljubeznijo in vnemo« (ZD 16. 8. 1860). Kječi so mu prizadevali mnogo zla, a jim je sproti odpuščal, ker se mu je zelo smilila njihova brezdanja telesna in duševna sirotina. — Pokopali so ga na novem kartumskem katoliškem pokopališču.

Med tem je pa misijonsko osebje iz treh izpraznjenih postaj že prispelo s svojim tovorom v Šelal.

Izmed črnih deklic, ki jih je Kaufmann pripeljal od Svetega Križa, jih je Kirchner na kresni dan pet krstil. Ko je Kaufmann kmalu potem za vselej odpotoval proti južni Tirolski, jih je vzel s seboj do Kaira in jih tam oddal redovnicam Dobrega pastirja.

Kirchner je bil 9. januarja 1. 1860 sporočil v Rim, da potrebuje za zidavo hiše in cerkve v Šelalu 5.000 skudov in da si jih je, kakor mu je bil kardinal Barnabò sam od sebe dovolil, izposodil na avstrijskem poslaništvu. Kardinal mu je 14. marca odgovoril, da mu jih bo v presledkih poslal, da jih bo lahko vrnil. Za zdaj mu pošilja 500 skudov. Kmalu nato mu je poslal 98 srebrnih tolarjev v kovu Marije Terezije v skupni vrednosti 91 skudov. Te tolarje je dvignil za svoj abesinski vikariat Justin de Jacobis, a je kardinal 24. marca odločil, naj se izročijo Kirchnerju. Ostalo vsoto mu je kardinal poslal v dveh obrokih: 24. avgusta 1. 1860 mu je poslal 2.700 skudov, 17. aprila 1. 1861 pa po dveh italijanskih misijonarjih, ki sta potovala na Kitajsko, še ostalih 1709 skudov. — Kakor povsod drugod, tako je bil Kirchner tudi v Rimu na kardinala in na druge pri Kongregaciji napravil najlepši vtis. Zato mu je kardinal odobral in uresničeval vse njegove predloge, tudi denarne. Seveda je pa Kongregacija imela takrat mnogo večje dohodke kakor n. pr. v letu evropskih revolucij 1848, ko je Knobleharja ostro pokarala, ker si je v skrajni sili izposodil 3.000 skudov. Pisma kardinala Barnabò do Kirchnerja so polna spoštovanja in zaupanja.

Na praznik sv. Petra in Pavla 1. 1860 je Kirchner v Šelalu na zemljišču, ki jim ga je podaril podkralj Said paša, blagoslovil vogelni kamen za misijonsko hišo in kapelo. Posvetil ju je presveti Trojici.

Poročilo Marijinega društva za leto 1859/60 je povabilo duhovnike v osrednjeafriški misijon. Za njihovo zdravje bo zdaj bolj poskrbljeno, ker se bodo pred odhodom v Sudan privajali v Šelalu afriškemu podnebjju in se tja vračali na okrevanje. Pa se noben duhovnik ni priglasil. Kirchner je potrj vpraševal Jerana v daljšem pismu (ZD 11. 10. 1860), ali se bo »s tolikim trudom zasajeni in z grobovi mnogih misijonarjev ograjeni afriški vinograd res spremenil v puščavo?«

Zgodnja Danica je 1. 1860 (str. 64) pisala, kakšno uboštvo in pomanjkanje sta takrat trli del Slovencev: »Že proti koncu 1. 1859 je začelo v več krajih kranjske dežele zelo primanjkovati najpotrebnejšega živeža; zlasti veliko je trpelo silno ubožno ljudstvo na Dolenjskem in na Notranjskem. Vedna, nenavadno huda suša zadnjega polletja in črv, ki je to leto izpodjedel skoraj po vsej deželi jara žita, kakor tudi vse sočivje in kuho (hrano za prašiče), sta bila vzrok, da se je silno malo pridelalo in da so kmetje z mrvico svojih pridelkov tudi pri najbolj pičli prehrani komaj prebili do božiča lanskega leta. Po vseh teh tako hudo stiskanih krajih že davno nimajo v nobeni hiši več kruha. Edini živež je malo zelja in repe; morajo ju pa uživati zgolj na vodi kuhana, ker je njihova revščina tolika, da si celo tako potrebne soli in zabele ne morejo kupiti.« Kar so torej

Slovenci po tistih krajih uboštva in pomanjkanja dali za afriški misijon, so si povečini pritrkali od svojih lačnih ust.

4. avgusta 1. 1860 je pisal prefekt Kongregacije za širjenje vere Kirchnerju v Šelal pismo in v njem izrekel njemu in njegovim tedanjim sodelavcem priznanje in sočutje. Piše mu: »Iz Vašega pisma dne 27. junija vidim, da je stanje misijona v osrednji Afriki zmerom bolj nesrečno in da postaja tudi položaj misijonarjev v tistih krajih zmerom težji. K težavam, ki so jih stavile podnebje, domačini in njihovi predsodki, se pridružujejo zdaj tudi prevare in nasilje trgovcev (s slonovino), ki so se polastili postaj v Gondokoru in pri Svetem Križu, ustanovljenih z žrtvijo življenja tolikih misijonarjev. Ne preostaja pa drugega kakor prositi Gospoda, naj se z usmiljenjem ozre na te nesrečne narode, ki živi jo v temi, in se oborožiti z novim pogumom za boj proti peklenskim silam, ki uporabljajo sleherno sredstvo, da zadržijo začetek omike in verski pouk med njimi. Sveta Kongregacija je popolnoma zadovoljna z velikim delom, ki ste ga Vi in Vaši tovariši izvršili v korist tega misijona, in upam, da se ne boste dali oplášiti tem raznovrstnim težavam in izgubam.« Potem pa nadaljuje: »Z novo postajo v Šelalu smo hoteli poskrbeti za prihodnost misijona. Tam se boste mogli ukvarjati z vzgojo črnih dečkov in oblikovati domačo duhovščino in dobre katoličane (svetnega stanu); ti bodo nekoč nesli evangelij svojim rojakom pod vodstvom evropskih misijonarjev, ki bodo imeli stalno bivališče v šelalskem misijonu, a bodo mogli od tam hoditi v notranjost Afrike, na primerne postojanke, potrpežljivo čakajoč, da bo Gospod odprl drugo pot za oznanjanje evangelija med njimi. Imejte torej pogum in zaupanje v Boga, ki vas ne bo pustil brez svoje vsemogočne pomoči!«

Ko so Knoblehar in njegovi prvi sodelavci sredi velikanskih težav in bridkosti z nadčloveškim dušnim in telesnim naporom polagali temelje vzhodnosudanskega misijona, bi jim bila taka pisma iz Rima dajala neizrekljivo tolažbo in oporo. Pa niso prišla, ker so bili prvi poročevalci o njihovem začenjajočem se misijonu preslabo poročali.

29. maja naslednjega leta 1861 se je kardinal Barnabò zahvalil Kirchnerju tudi za vse, kar je storil za odpravo suženjstva, kakor mu je 6. maja poročal. Upa, da bodo odredbe egiptovskega podkralja polagoma odpravile gnusno trgovino s sužnji.

Ignacij Knoblehar

Misijon po Knobleharjevi smrti

Pri Svetem Križu

Kakor je bil Klančnik prej vdan Mozganu, tako je bil zdaj Lanzu. Spomladi leta 1858 je pisal Juriju Volcu: »Gospoda Lanza pa ne morem zadosti prehvaliti, ker se trudi z rokami in usti (s poučevanjem); pri Svetem Križu je tako potreben kakor oči v glavi.« Pravi da sta novo cerkev sama sezidala. »Tukaj ni apnenega kamna, zato žgem apno iz polžev in školjk in je skoraj še bolj belo kakor iz kamna.«

15. marca leta 1858 je pisal Lanz škofu Slomšku: »Odrastlim tukaj ni za vero nič mar. Njihova bogova sta mámon (denar) in trebuh. Misijonarja pač poslušajo, toda samo iz sebičnosti, da bi prejeli kakšen dar. Laglje je ravnati z otroki. Takih, ki so zmerom pri nas, imamo 30; mnogo dela in truda nam prizadenejo. Velika ovira je tudi tukajšnji jezik; ko se ga kdo nauči, ga pa Bog pokliče k sebi. Smo torej, da po pravici povem, še vedno tam, kjer smo bili ob začetku; misijon si nič ne opomore. Vendar kar nas je še živih misijonarjev, ne obupujemo.« Pravi, da je ubožna nova cerkvica njihovo največje veselje.

Na podlagi pisem, ki so prihajala iz misijona, je Jeran sestavil za Danico (20. 1. 1858) članek o Svetem Križu. V njem pravi: »Posebno upanje stavijo misijonarji na misijon pri Svetem Križu, ki ga je rajni g. Mozgan z velikim trudom ustanovil in daroval zanj svoje življenje. Misijon je bil v veliki nevarnosti; k sreči je g. Mozgan dobil še pri svojem življenju vrlega pomočnika g. Lanza, ki se je mogel pred njegovo smrtjo vsaj nekoliko priučiti ondotnega jezika. Kakor da bi bil rajni g. provikar Knoblehar čutil, kaj se bo zgodilo, je g. Lanzu priporočal, da naj se ga hitro začne učiti. G. Lanz je čas dobro porabil in je še pravočasno spisal slovar najpotrebnejših besed in pa očrt krščanskih resnic, da bi si laglje pomagal pri pouku otrok. Pri tem pisanju mu je naš Klančnik, ki dobro zna jezik Kječev, pomagal z arabščino. G. Lanz je kmalu toliko napredoval, da je mogel učiti tudi duhovnike iz zavoda Mazza. Sreča za misijon je, da posebna božja previdnost Klančnika v njem toliko časa ohranja.« Potem omenja Danica, da so teden dni po prihodu Mazzovih duhovnikov, to je 23. februarja 1858, položili temelj novi cerkvici. Znotraj je dolga 16 korakov (12 m), široka pa 6 korakov (4 in pol m). Na

veliki četrtek je bila stavba pokrita in spredaj na cerkvi postavljen križ (kakor že na prejšnji cerkvi). Klančnika hvali, da se je pri zidavi vedel "kakor junak". Pomagali so pa tudi Mazzovi duhovniki, uslužbenci na ladji "Neger" in gojenci. Medtem je nekaj zamorcev in zamork gradilo štiri nove kočice za veronske misijonarje.

Tudi Kječi pri Svetem Križu so ostali brezbržni za verska vprašanja. Misijonarja so poslušali, ko jim je govoril o veri. Tudi pritrjevali smo mu, rekoč: »Dobro, zelo dobro". Mislili so si pa svoje. Vse njegovo govorjenje so imeli za prazno, nesmiselno besedičenje. – Od misijonarjev so oni tudi pričakovali darov. Vendar pa do njih niso bili nasilni kakor Barijci v Gondokoru. Zgodnja Danica je na podlagi Lanzovega pisma poročala v naslednji številki: »Kječi so ubožen narod. Morebiti so ravno zato bolj mirni; misijonarjem se jih ni treba bati. Kadar pridejo ženske v misijon delat, dobijo zvečer dva majhna peharja dure in so zadovoljne. Ako hočejo moški beračiti, jim reče g. Lanza: Zastonj ne dam nič, – in odidejo; potem ga ne nadlegujejo več. Pri otrocih se zanimanje za svete reči sicer da zbuditi; prirojena vnemarnost pa stavi tudi tukaj močne ovire, kakor sploh pri zamorcih. Človeka je zelo težko dobrega ohranti; mnogo težje ga je poboljšati, ako je sprijen; še najtežje pa je, če ni bilo v njegovih starših in ne v njem samem še nikoli kaj dobrega. Z zamorci je tudi ta težava, ker jih vročina dela silno lene.«

Nepopisna nesreča so bile tudi za svetokriški misijon trgovske ladje, ki so se pogostokrat zasidrle ob vrtu. Njih moštvo je črnice kruto strahovalo in jih tudi tukaj lovilo za sužnje; potem je pa splošno sovraštvo zamorcev do belokožcev padalo tudi na misijonarje.

Nekoč so bili uslužbenci trgovskih ladij zelo nasilni tudi do črnice iz rodu Bor, ki so se slučajno mudili pri Svetem Križu. Prišlo je do oboroženega spopada, v katerem je bilo ubitih 12 ladjarjev. Potem so pa trgovci peljali svoje ljudi v ozemlje Bor in tam naropali mnogo žen in deklet. Gnali so jih naprodaj k Šilukom; na potu so pa tako trdo ravnali z njimi, da so bile kakor živi okostnjaki. Za ta zločin se je rod Bor sklenil maščevati nad vsemi belokožnimi tujci. – Lanz, Kaufmann, Klančnik in kovač Višnovski so se upravičeno bali, da jih Bori ne bodo znali ločiti od drugih belih in bodo tudi njih napadli. Tudi so dobili opozorilo, da naj zbežijo. A kam naj gredo z gojenci; kam naj spravijo misijonsko imetje? Sklenili so ostati, misijonska poslopja so pa obdali z močnimi plotovi. – V tistih tednih mučne negotovosti niso imeli z daljno okolico nobenih stikov. Tem češče so pa obiskovali ribiče v vasi. Prigovarjali so jim, da se naj rajši oprimejo poljedelstva, in so jim

tudi dali na posodo potrebno orodje. Res so vaščani začeli orati in kopati svet, sejati in saditi. Misijonarji so še vedno upali, da bo to podlaga za večjo naselbino krščenih zamorcev. Ko so jim govorili o verskih resnicah in jih učili, kako naj doma molijo in živijo, jih je pa le malo poslušalo. – Rod Bor misijona ni napadel; pa tudi zanimanje za kmetijstvo je ribiče kmalu minilo, ker so prišli lačni sosede in so jim ves pridelek pokradli.

Že v začetku leta 1858 se Lanz pred Kirchnerjem ni mogel z misijonskimi gojenci in gojenkami preveč pohvaliti. Njihova razuzdanost se je pa očitno pokazala, ko so Mazzovi duhovniki odšli v Tarčam in je bil Lanz bolan. Najmanjši izmed krščenih dečkov je povedal strašne reči. Kmalu nato so sami nekatere zalotili. Ko so jih hoteli kaznovati, so tekli ven in vpili, da bodo zažgali misijonsko kočo, če se kdo le gane zoper nje. Takih pobegnjenecv je bilo deset: sedem dečkov, med njimi dva krščena, in tri deklice. Zastonj je bilo vse prigovarjanje, naj se vrnejo. Vsi razen enega so šli na bližnjo ladjo. Eden od njih se je čez dalj časa vrnil, ves pretepen in bolan. Drugi, ki je prišel po svoje umazane cunje, se je na Lanzovo prigovarjanje ustavil, a je čez nekaj dni spet ušel; molitvenik in katekizem je vrgel v vodo.

Poslej je samo še 5 dečkov in deklic redno prihajalo k verskemu pouku in skupnemu delu.– Zgodnja Danica je morala pozneje, 21. junija 1869, spet zapisati: »Prizadevanje z mladino se je v tem misijonu do zdaj dosti slabo izplačalo. Ondotni otrok je voljan za dobro, dokler je v nežnih letih; ko se mu zbudijo huda nagnjenja, ki jih je treba krotiti, se pa rajši vrže po pokvarjenih odrastlih.«

Lanz je sklenil, da se bo nekaj časa trudil samo z odrastlimi. Potoval je v pet ur oddaljeno vas Jok in je ostal teden dni, od 16. do 23. septembra. Povabil je krajevne in okoliške može v svoj šotor in jih učil o veri. Prihajali so še precej pridno, dva sta hodila več kakor eno uro daleč in ostajala po tri ali štiri ure. Poslušali so ga; potem so mu stavili ugovore, iz katerih se je videla vsa njihova duhovna revščina. Pred odhodom jim je postavil velik križ. Obljubili so mu, da se bodo sešli pri križu, kadar bo on spet prišel mednje. Res je večkrat prišel. Tudi oni so prihajali, kar po 50 oseb. Nekateri so pa hoteli darov, češ da samo zato hodijo, da mu naredijo uslugo. Ko jih je učil, so še nekam sledili; ko jim je pa prigovarjal, kako naj začno po veri živeti, spet ni nič dosegel. Poglavarji so mu obljubili, da bodo hodili oblečeni; začeti pa noben ni hotel. – Lanz je sklical poglavarje rodov Kječ in Tuic, da bi se izmirili od večnih ropov in pobojev. Pa so si bili kmalu spet v sporu.

Z druge strani Belega Nila, od rodu Tuic, je prihajal k Svetemu Križu starček Avan Djondic. Poslušal in vpraševal jih je o veri in seveda tudi beračil. Ko je hudo zbolel, je prosil sinove, naj ga neso na misijonsko postajo, da bi mu misijonarji pomagali srečno umreti. Sinovi so se pa bali Kječev in ga niso nesli.

Ignacij Knoblehar

Misijon po Knobleharjevi smrti

V Kartumu

V Kartumu je Kirchner dobil iz Rima sporočilo vrhovnega frančiškanskega predstojništva, da je Kongregacija za širjenje vere, z odobrenjem papeža, 12. septembra 1861 pristla na njegovo prošnjo. Misijon bodo prevzeli frančiškani. Bodo pa iz avstrijskih redovnih provinc, da bo misijon mogel ostati pod zaščito Avstrije in dobivati iz nje podporo. Provikarja bo predlagal frančiškanski vrhovni predstojnik. Ostati bo moral v tesnih stikih z dunajskim Marijinim društvom. V misijon bo polagoma prišlo 50 do 60 redovnih duhovnikov in bratov.

Kirchner je prinesel iz Evrope, zlasti z Dunaja, precej denarja. Prav mu je hodil, kajti misijonska blagajna je bila prazna. Morali so nakupiti dovolj žita, v mestu pa je bilo od aprila do septembra vse zelo drago. Noben trgovec jim ni hotel v teh mesecih nič dati na upanje. Končno se jih je usmilil upravnik Arakel bej in jim posodil 65 zlatnikov. Bil je to kristjan, Armenec, kakor je sploh mnogo Armencev imelo v turški državi do prve svetovne vojske važne službe. Svoje krščanstvo je skrival; misijon je pa rad podpiral.

Škoda, da je že leta 1858 umrl. V oporoki je določil, da se naj iz njegove zapuščine tudi kupi in obzida pokopališče za katoličane. Te so morali do takra pokopavati v puščavi zunaj mesta; grobovi pa niso bili varni pred skrunjenjem ljudi in živali, zlasti hijen. Dal Bosco je potem dal na to novo pokopališče prenesti zemeljske ostanke p. Rylla in na grobove postaviti kamne z napisi.

16. januarja 1859 je pisal v Ljubljano zidar Jožef Spannring. Dve leti prej se je bil na potu proti Afriki z Lenartom Kochom ustavil v njej. V pismu je poročal, da je bilo v tistem času več kartumskih obrtnikov bolnih za malarijo (Zgodnja Danica 31. 3. 1859). Zbolel je tudi kapucin p. Gabrijel iz piemonteške grofovske rodovine Didier della Motte. Prišel je v Kartum, da bi se od tam vtihotapil v Abesinijo. Ko je pa videl, da je za vse delo v misijonski hiši Dal Bosco sam in da ga opravki kličejo drugam, se je ustavil in mu pomagal.

Že tri tedne po tem pisanju je pa Spannring zapustil misijon in z njim kovač Janez Koch, Lenartov brat.

Zamorski gojenci so se slabo izkazali. Postali so razuzdani in uporni, zlasti dokler je bil samo Dal Bosco pri njih. Ko mu je prišel 4. aprila 1858 Beltrame od Svetega Križa na pomoč, že ni mogel kaj dosti spremeniti. Nekaj gojencev je pobegnilo, eden je celo odpadel k mohamedanstvu. Nepokorni in razbrzdani so bili zlasti večji učenci, ki so najdalj časa uživali gostoljubnost in vzgojo misijona. Tiste, ki so bili docela pokvarjeni in so še druge pohujševali, so odslovili. Samo 11 so jih še obdržali. Pač žalosten obračun po tolikem trudu in tolikih žrtvah.

Med Kirchnerjevim bivanjem v Evropi so štirje še živeči Mazzovi duhovniki ustanovili lastno postajo med rododromom Dinka v vasi Tarčam na desnem bregu Belega Nila, severno od gore Tefafan, nekako na 11. stopinji severne širine. Ostali so pa pod vodstvom kartumskega provikariata. Postavili so si hišo in kapelo iz blata in protja po načinu domačinov.

Nova, velika, iz kamna in žgane opeke močno zgrajena kartumska hiša ni bila tako zdrava, kakor so pričakovali. In vendar je bilo v njej nešteto skrbi, dela in truda Knobleharja, Kocjančiča, Gostnerja in drugih duhovnikov, misijonskih obrtnikov, uslužbencev in najetih delavcev. Velikanske vsote je stala. Zaradi svoje nizke lege ob Modrem Nilu je bila kotišče bolezni, kakor je bila prva, začasno zgrajena. Kirchner je komaj čakal, da se izselijo iz nje.

20. decembra 1859 je Kirchner pisal Jeranu, da vsak dan, ko iz Ljubljane poslani zvonček zazvoni avemarijo, misli na Slovenijo. Zelo ga tolaži zavest, da tam mnogi molijo za misijon, kakr ga tudi požrtvovalno podpirajo.

V Gondokoru

Misijonskemu delu sta se v Gondokoru stavili zlasti ti dve zapreki: materializem in

sebično koristolovstvo Barijcev, in pa nakupovalci slonovih okel s svojimi pokvarjenimi ladjarji. Zato so bila poročila od tam vedno slabša.

Slabo je poročal že Überbacher. Letno poročilo Marijinega društva za leto 1858/59 je nekam pikro zapisalo: »Ne moremo tajiti, da se je blagopokojnemu g. provikarju (Knobleharju) marsikaj lepše dozdevalo, kakor pa nič manj delavnemu in verskih uspehov veselemu g. Überbacherju in njegovim tovarišem. Njih poročila se odlikujejo po mirnem in nepristranskem gledanju na položaj.« Hoče reči: mnogo slabše je, kakor je Knoblehar mislil in zatrjeval.

Na podlagi pisem, ki jih je Überbacher pisal Jeranu, je 6. januarja 1859 prinesla Zgodnja Danica daljši članek o Gondokoru. Takole pravi:

»Že lani smo omenili, da so zamorci prijazni in da se kažejo dobre, dokler je g. provikar med njimi; potem pa jamejo rojiti zoper misijonarje, ki so ostali pri njih. Tudi to leto ni bilo bolje. Ko je g. Knoblehar 30. avgusta 1857 zapustil Gondokoro, so bili zamorci takoj predrzni; že drugi dan so predrli zid pri misijonski hiši in ugrabili nekoliko steklenih biserov. Sosed, ki mu misijon redi pet otrok, je deset dni pozneje prilomastil s strašno srditostjo in ves oborožen; hotel je imeti tri vole zato ker misijonarji nekoč niso hoteli dati kosila njegovim otrokom, ki so bili nepokorni. — Ob setvi je bilo bolj mirno. Ko je pa odjadrala mala misijonska ladja "Neger", so spet začeli rojiti. Poglavar Medi je sam zmetal čez zid vse prekle z misijonskega dvorišča, da bi z njimi ogradil svoj nasajeni tobak. Ko so mu to očitali, je začel togotno vpiti in divjati. S tem je privabil še druge, ki so zagnali velik vrišč zoper misijonsko hišo. Misijonski ljudje so se oteli samo s tem, da so založili vse vhode. Konec tega je bil, da so divjaki uropali vse gosi, vse janjce, blago nekaterih služabnikov in še mnogo drugega. Med vednim nagajanjem in nadlegovanjem so pretekli zadnji štirje meseci leta 1857.«

»Zato je ranjki g. Überbacher rekel, da v teh okoliščinah misijon tam gori ne more drugega storiti, razen kar se stori v šoli. Ako pa hočejo misijonarji ohraniti šolo, jim je treba silno veliko denarja. Zamorec hoče namreč biti plačan, ako hodi v šolo, hoče dobivati živež. Toda odrastli zamorski šolar s tem še ni zadovoljen; ako dobijo otroci kuhane dure, hoče on kar z misijonarjem sestiti k mizi. Mož, ki sicer ni slab in ki je zastonj čakal, da bi ga vzeli k mizi, je rekel: 'Se bom mar zastonj učil?' Drugi spet ni maral hrane, pripravljene za dečke, rekoč: 'Kaj sem otrok, da bom to jedel?' Tretji je zarobil: 'Jaz, ki sem velik, naj z otroki molim?'«

»Nadležna sem nam zdi lakomnost pri revežih, ki dobijo dva darova, pa hočejo še tretjega. Ako dobi žita, hoče še mesa, potem tobaka, mleka, slednjič pa steklenih biserov; in še ne bi bil zadovoljen, ker se dela, kakor da bi imel pravico živeti od premoženja in žuljev drugih ljudi. In ko mu misijonar vsega ne da, kriči, da je alarón, malopridnež.«

Članek v Zgodnji Danici pripominja, da so bili misijonarji proti vsej tej nasilnosti Barijcev popolnoma brez moči. Ozemlje Nilotov v tej dobi še ni bilo priključeno egiptovskemu Sudanu. V njem ni bilo nobenega napisanega prava, nobenih državnih sodišč, nobenega orožništva in vojaštva, nobenih ječ. Odločalo je osebno mnenje in orožje. Črnci so se dobro zavedali, da so misijonarji tujci, odvisni samo od njihove milosti. Njihovo milost si pa morajo ohranjati samo z darovi. Če jim jih ne dajo, si jih bodo pa sami vzeli.

V članek je vključil Jeran tudi vzklik iz Kaufmannovega pisma: »Kaj neki prida tukaj storim, ko moram ves ljubi dan sedeti na zaboju, da bi nam to malo zalogo zamorci ne pokradli?«

Ko je 22. februarja 1858 Überbacher umrl, so hoteli Barijci opleniti njegovo sobo. Morlang in Kaufmann nista mogla tega drugače preprečiti, kakor da sta hitro iznosila iz nje vse stvari in nanesla vanj drv. Nekaj poglavarjev je zahtevalo zase steklene bisere, ki jih je rajni misijonar zapustil. Šele ko sta jim misijonarja zagrozila, da bosta za zmerom odšla, so o dnehalih; bali so se, da jih bodo potem nakupovalci slonovine spet napadli.

Posebno nasilni so bili Barijci v mesecih pomanjkanja. Glad jih je učil tatvine in rop, predrznosti in zahrbtnosti. Iz misijonskega vrta so hodili kopat že vsajeni fižol in grah. Kradlo je vse vprek, pogani in priglašenci za krst; krasti misijonarjem skoraj niso imeli za greh. Niti zabiti žebli niso bili varni pred njimi.

Lanz je sicer misijonaril pri Svetem Križu; leta 1859 je pa za nekaj časa prišel v Gondokoro. Žalosten je pisal od tam:

»Videl sem delo in napore, ki so jih za Barijce opravili pokojni Knoblehar in več drugih neutrudljivih misijonarjev, ko so gradili stavbe in zasajali vrt. Pa so bili vsi napori zaman. Moral sem pritrditi tožbi tam bivajočih misijonarjev, da se v teh razmerah ne bo dalo v Gondokoru nikoli kaj zadovoljivega doseči.«

Ob lakoti domačini kar zahtevajo hrano. Dokler so jim jo misijonarji mogli dajati,

se jih je mnogo priglašalo za verski pouk. 'Tudi jaz se hočem učiti, hočem moliti, hoditi v šolo in v kapelo,' so dejali. Pa to se pravzaprav pravi: Tudi jaz hočem pri vas jesti; hočem v hišo, da bom stikal po kuhinji in shrambi in si jedi izprosil ali pa ukradel. »Žene in dekleta se za majhno ceno prodajo Arabcem; mnoge se okužijo in zapuščene umirajo. Izmed moških vse krade, mlado in staro; potem zahtevajo nazaj, večkrat s silo; bobni za obrambo donijo vso noč.« Tukaj velja pravica močnejšega. »Misijonarji so zavarovali okna z močnimi verigami in jih založili s težkimi zaboji. Po so črnci ob lakoti splezali na streho, jo odkrili, vdrli h košaram, ki se v njih hrani žito, in si jih podajali preko zida. Enega so zasačili, ko je nosil kar pet košar: na vsaki rami je imel eno, eno navezано na vrat, eno je držal z zobmi, eno pa nesel v roki; in s tem bremenom je plezal preko zidu kakor maček. Nekaj dečkov je bilo treba odsloviti, ker so pomagali tatovom. Trije poglavarji so z lastno roko pobili več tatov in jih vrgli v vodo. Misijonarji so vsak dan videli v Belem Nilu plavati trupla ubitih tatov, pa tudi dojenčkov, ki so jih starši v obupu metali vanj. Ljudje so bili izstradani kakor okostnjaki; od slabosti so padali in umirali, ta in oni tudi pri vratih misijonske hiše. Nekatere je juha še poživila, drugih ne več. V strašni kaloti so ljudje jedli korenine, kravjake itd. Psi in jastrebi so se trgali za trupla, če jih domači niso pokopali. Vas Gondokoro je imela leta 1858 še 21 koč, v juniju naslednjega leta pa samo še tri. In tudi upanje na prihodnjo žetev je slabo ker je spomladi padlo premalo dežja.«

Iz tega Lanzovega pisma izvemo tudi o neslavnem koncu slavnega poglavarja Nigíle na gričevju Belenján, ki je bil tudi dežar ali čarovnik za dež. Ko zadnje leto ni mogel priklicati oblakov in dežja, je zbežal, saj je vedel, kaj ga čaka. Pa so ga tako dolgo sledili, da so ga dobili. Umrili so ga in mu preparali trebuh, truplo pa pustili nepokopano, da so ga žrli jastrebi. Njemu in njegovim bližnjim sorodnikom so vzeli vso živino. Mati je umrla od strahu in žalosti.

Tudi z Belenjana so šli mnogi ropat v druge vasi in so jih tam pobili. V juliju je bila prej tako obljudena okolica kakor izumrla.

Velikanska nesreča so bili za Gondokoro tudi ladjarji in drugi uslužbenci nakupovalcev slonove kosti. Mnogo ljudi so pobili, mnogo so jih polovili in prodali za sužnje.

Takrat, ko je bil gondokorski misijon šele ustanovljen, se je nakupovanje slonovih okel vršilo ob ladjah precej mirno. Ko jih pa črnci že niso hoteli več prinašati naprodaj, so trgovci pošiljali svoje oborožene uslužbence v vasi: tam so ropali in

odganjali živinoin tako prisilili črnce, da so jim kot odkupnino za svojo živino nosili slonovino. Včasih so hodile po vaseh blizu Belega Nila oborožene tolpe, ki so štele tudi po 150 mož. Lovile so ljudi in jih prodajale v sužnost. Trgovanje s sužnji se je obnovilo tudi po teh krajih, kakor se je drugod po Sudanu.

Jožef Švegelj (pozneje baron Schwegel), doma z Gorij pri Bledu, nekdanji slovenski narodnjak in dober tovariš visokošolcev Erjavca, Jenka, Mencingerja in Stritarja, je bil takrat uradnik pri avstrijskem konzulatu v Aleksandriji. Dne 4. septembra je pisal od tam (Zgodnja Danica 11. 10. 1860): »Novice z Belega Nila se zelo slabo glasijo za naš katoliški misijon. Evropski trgovci ropajo, morijo in delajo nasilje huje kakor prej. Kupčija s sužnji je spet popolnoma v cvetu. Veliko zamorcev, tudi krščenih, se prodaja v Kartumu. Tukajšnja (egiptovska) vlada in konzuli tistih držav, ki se njihovi podložniki pečajo s to nečloveško kupčijo, si vse prizadenejo, da bi se to nasilje vendar že končalo. Pa Kartum in Beli Nil sta daleč in v tiste kraje težko seže roka pravice.«

Razumljivo je, da so črnici te trgovce in njihove pomočnike silno sovražili in da so jih pobijali, kjer so mogli. In vsi tisti, ki niso znali ločiti med belimi nasilniki in med misijonarji, so zasovražili tudi misijonarje. Ko je Morlang hodil po vaseh, so mu otroci klicali: Gvarong, divja zver! Še nikoli niso videli belega človeka, po evropsko oblečenega, s klobukom, očali, svetlimi lasmi in brado. Mislili so, da si je lase in brado samo prilepil. Odrasli so ga vse križem izpraševali, kdo je, od kod je prišel, kako je v njegovi domovini, zlasti pa, s čim trguje. Potrpežljivo jim je odgovarjal. Pazljivo so poslušali. Potem so mu ugovarjali, da Bog ni dober, saj pošilja tudi sušo, lakoto in smrt. Sonce vsak večer umrje, zjutraj pz vzide drugo, novo, ki pa s prav tako zlobo sije na ljudi, na njive in na pašnike. Pojasnjeval jim je, da Bog večkrat pošilja časne nesreče kot kazni za grehe. Pa mu niso dali prav.

Ladjarji skoraj sami mohamedanski Berberi, so črnice pohujševali in kvarili. Med nje so zanesli gnusne bolezni. Ker so misijonarji morali sveriti črnice pred njimi, so jih blatili in obrekovali. In črnici so jim verjeli. Morlang je v psimu potožil: »Čutim se zelo osamljenega in zapuščenega. G. Alojzij Viehweider je umrl; od drugega duhovnika (Lanza pri Svetem Križu) sem oddaljen okrog 100 milj (160 km); nobenih zvez nimam. Oskrbnik g. Fuchs je ranjen - v neke napadu ga je mlad črnc udaril s palico po glavi - in bolehen. Misijonska hiša je kakor podrtija. Obširna okolica je brez kristjanov; v njej biva le nekaj malega črncev in nekaj žen in deklet, ki so jih mohamedanci okužili in pokvarili. Ker je naš nauk nasproten mnogoženstvu in nečistosti, nam očitajo, da nasprotujemo porokam. Naša beseda

jim je gnusoba in neumnost; mi smo jim norci. O kakšnem pouku nočejo nič slišati. Ne morejo razumeti, da smo prišli in ostali zaradi njih, za njihovo korist in srečo. Tujci smo jim in nam ne verjamejo. Če bi me kdo vprašal, kaj smo tukaj opravili in akj še bomo, bi moral vsakomur odgovoriti: Nič. — To psotojanko bo treba prej ali slej opustiti. Pa nekaj drugega je opustiti postojanko, nekaj drugega pa, zapustiti ves rod.«

Nad misijonske stavbe so vdirali termi in razklestili vse, kar so dobili v kapeli in po sobah. Razrli so ostrešje in krovno slamo; streho je bilo treba napraviti nvo. Vse se je pa moralo plačati z žitom, kajti stekleni biseri že niso imeli dosti veljave, ker jih je ljudstvo imelo od misijonarjev in trgovcev že preveč.

Ignacij Knoblehar

Misijon po Knobleharjevi smrti

Kirchner je na Dunaj prinesel več predmetov za "Nubijski muzej".

Jeranu je pisal (Zgodnja Danica 11.11. 1858), kako malodušni so bili na Dunaju glede bodočnosti misijona: »Prijatelje na Dunaju sem dobil še močno pobite zavoljo zadnjih stisk, ki so zadele naš misijon. Za prihodnji petek je sklicana seja, ki pa ne bo nič odločala, dokler se Rim ne izreče. Šele potem se bodo dale napraviti odredbe za bližnjo bodočnost.«

16. novembra je bila seja. Na njej so prosili Kirchnerja, da bi se iz Rima dal imenovati za provikarja. Pa ni hotel. Razpravljali so o tem, kateri cerkveni red bi naprosili, da bi jim pomagal v misijonu. Zedinili so se za frančiškane, ki so imeli takrat v Egiptu več samostanov. Sklenili so domeniti se z vodstvom neapeljskega frančiškanskega zavoda *Palma*, pod kakšnimi pogoji bi nekaj časa še sprejemali črne dečke. Morda bi se hotel en del njihovega vzgojnega in učnega osebja preseliti v Egipt in tam odpreti podoben zavod. — Društvo v nemškem Kölnu za oskrbovanje zamorskih otrok je bilo zaprosilo odbor Marijinega društva, da ga

sprejme v svoje okrilje. Na tej seji so ga sprejeli.

Konec decembra se je Kirchner z Dunaja spet peljal v Ljubljano. Prispel je na starega leta dan in je ostal dva dni. Imel je posvete z Jeranom in drugimi Knobleharjevimi sodelavci. Popoldne 2. januarja 1859 se je odpeljal proti Rimu.

21. januarja je pisal kardinal Barnabò Hurterju na Dunaj, da se mu je prišel Kirchner z njegovim priporočilom predstaviti. Pogovarjala sta se »resno o zadevah tega misijona, ki zasluži vso pozornost, dokler ne bo prenehal s smrtjo maloštevilnih misijonarjev, ki so še ostali živi.«

Na seji Kongregacije je Kirchner zelo stvarno in prepričevalno dokazoval, da na misijon še naprej ostane. Njegov zagovor se je zdel vsem »pameten, moder in prepričljiv.« Navajal je misli, ki je bil Knoblehar večkrat govoril o njih.

V Rimu je dobil v roke 8. Letno poročilo Marijinega društva, ki je od 1. maja 1858 do konca aprila 1859 izkazovalo 36.788,00 goldinarjev dohodkov. Da se je toliko nabralo, je bilo treba že zelo prositi. Od tega je Ljubljanska škofija dala 2.252,00 goldinarjev, lavantinska 414,00, krška 297,00, goriška 741,00, tržaška 626,00, zagrebška 260,00.

Ko to letno poročilo obvešča društvene člane o Kirchnerjevih razgovorih na Dunaju in v Rimu, dostavlja: »To sporočilo mora prijatelje misijona ne samo pomiriti, ampak tudi prepričati, da je misijon po blagoslovljenem prizadevanju g. Kirchnerja pognal bolj trdne korenine in da se je začelo novo, neprimerno bolj zavarovano delovanje.«

Kirchner je bil nekolikokrat sprejet pri papežu Piju IX.; zadnjikrat je bil sprejet 12. marca. Papež je odobril vse njegove važnejše ukrepe - večinoma so bili Knobleharjevi. Obljubil mu je, da bo podpiral misijon s svojim blagoslovom, molitvami in tudi z denarjem, kolikor bo mogel. Dal mu je velike pravice in oblasti.

Iz Rima se je Kirchner peljal v Neapelj. Šel je molit na Knobleharjev grob. Potem je z avguštinci uredil vse potrebno, da bi se Knobleharjevo truplo prepeljalo v Ljubljano. — Vemo pa, da se ta načrt ni izvršil.

V zavodu *Palma* se je dogovarjal o številu zamorskih dečkov, ki bi jih mogli sprejeti.

Iz Neaplja se je vrnil v Rim. Iz pisma kardinala Barnabò, ki ga je pisal 12. maja

1859 na Dunaj Hurterju, se vidi, da je Kirchnerja večkrat pozval na razgovor. Dogovorila sta se, da bo Kirchner povabil frančiškane, ki že delujejo v Gornjem Egiptu, naj pridejo v Šelal pod Dolenjo Nubijo in tam ustanovijo postajo v okviru osrednjeafriškega misijona in zavod za mlade zamorce. V mili šelalski zrak bi se sudanski misijonarji hodili krepčat iz uničujočega sudanskega podnebja. Tudi na misijonske postaje v Sudanu bi naj frančiškani šli in polagoma vzeli v roke ves misijon. Prihajali naj bi iz Avstrije da bo misijon ostal pod njenim pokroviteljstvom in da bodo deležni podpor avstrijskega Marijinega društva. Ko se bo Kirchner vrnil v Afriko, bo iz Šelala poročal Kongregaciji, kako bi ustanavljal postajo in koliko bi stala.

Kirchner je tudi napisal 5. maja Kongregaciji kratko spomenico o Šelalu in o pritegnitvi gornjeegiptovskih avstrijskih frančiškanov k delu v misijonu. – Kardinal mu je še isti dan napisal odgovor. “Zaradi tehtnih razlogov”, ki jih je v spomenici omenil, mu je z veseljem odobril načrt. – O tem je kardinal pisal 12. maja tudi Hurterju na Dunaj.

Kirchner je Kongregaciji predlagal, naj postavi dr. Mitterutznerja za provikarja, saj je bil velik prijatelj in goreč sodelavec Knobleharja. Za nekaj časa naj bi šel v misijon, potem bi se pa lahko vrnil v Rim ali v Brixen in od tam vodil misijon. Kongregacija je res ponudila provikarstvo Mitterutznerju, a je odklonil.

Predstojnik njegovega samostana Nova Štifta pri Brixnu in brixenški škof Vincencij Gasser sta mu odrekla dovoljenje, ker bi bil njegov odhod velika škoda za samostan in za škofijo. Pa tudi sam se ni mogel ogreti za to misel. Dne 14. maja mu je kardinal Barnabò pisal: »Zelo všeč bi mi bilo, če bi mogli iti v misijon v osrednji Afriki, ki mi Vas je zanj predlagal zanj misijonar g. Matej Kirchner. Pa ker morate biti odvisni od svojih predstojnikov, ki Vam iz upravičenih razlogov ne dajo dovoljenja, nočem vztrajati pri svoji nameri. Upam pa, da če ne morete delati za ta misijon v Sudanu samem, boste od tam še nadalje delovali v njegovo korist.«

Nato je kardinal Barnabò prosil Kirchnerja, da naj on prevzame provikarstvo. Povedal mu je, da ga je dr. Mitterutzner predlagal. Kirchner se je naposled uklonil in sprejel nase “strašno breme”, kakor je večkrat dejal. Kakor bomo videli, ga je pa kmalu odložil. Knoblehar ga je pa brez ugovora nase vzel, ko je bilo še mnogo bolj strašno, in ga je tiho nosil, dokler ga ni strlo.

Kirchner se je v Rimu pogajal z vrhovnim predstojnikom frančiškanov, da bi

prevzeli šelalsko postajo in polagoma ves misijon. Ta se pa ni mogel odločiti. Zato je potoval v Benetke in na Tirolsko, da bi se dogovarjal z obema provincialoma. Dala sta mu precej upanja, končni odgovor sta pa še odložila.

S Tirolskega se je peljal na Dunaj, da o vseh dogovoril poroča odboru Marijinega društva. Peljal se je tudi v München, da bi tamkajšnje Ludovikovo misijonsko podporno društvo ogrel za svoj misijon.

V začetku julija je za dva dni spet prišel v Ljubljano. Z Jeranom in njegovimi zaupniki se je hotel pomeniti o vseh svojih novih pogajanjih. Pri tej priliki je prinesel v Ljubljano listino o odpustkih, ki jih je papež naklonil častilcem podobe v novi uršulinski kapeli. Podobo je napravil slikar Tome iz Šentvida nad Ljubljano. Kirchner je vodil procesijo, ki so z njo nesli podobo v kapelo.

Med Avstrijo in med Francijo in Sardinijo je izbruhnila vojska. Zato se je moral Kirchner vračati proti Afriki skozi Carigrad. Od Budimpešte se je vozil z njim Blaž Verri iz Milana, Olivierijev pomočnik pri odkupovanju črnih sužnjev. Z njim je potoval tudi frančiškan p. Janez Reinthaler. Takrat pač ni mislil, da bo čez dve leti on postal za Kirchnerjem provikar. Rodil se je leta 1824 v vasi Burgau na Gorenjem Štajerskem. Leta 1841 je vstopil v severnotirolsko frančiškansko provinco in je bil let 1847 posvečen v mašnika. Zdaj je potoval po naročilu predstojnikov, da pregleda razmere v misijonu. — Omenili smo, da je Kirchner na tem potu naročil v Aleksandriji Knobleharjevo spomninsko ploščo za kartumsko cerkev. Zdaj je potoval po naročilu predstojnikov, da pregleda razmere v misijonu. —V Kairu je Kirchnerja pozdravil misijonar Comboni, ki se je peljal v Evropo popraviti si zdravje. Deloval je z Beltramom pri Svetem Križu; malarija ga je pa tako tresla, da so mu že pripravili rakev. Zdaj je Kirchnerju poročal, da delujeta v Kartumu Beltrame in Dal Bosco, pri Svetem Križu Lanz in Kaufmann, Gondokoru pa Morlang in Viehweider.

V Šelalu je Kirchner kupil ilnato hišico in nekaj zemlje, da bi postavil misijonsko postajo in v njej okrevališče za misijonarje in semenišče za črnce. Kardinal Barnabò mu je 26. novembra naslovil v Šelal pismo: »Te dni sem dobil Vaše pisanje z dne 29. septembra. Iz njega razvidim, da se Vam je posrečilo dobiti zemljišče za novo misijonsko postajo, ker bodo mogli stanovati misijonarji osrednje Afrike. Ta novica mi je zelo dobrodošla. Ker zelo želim, da bi se izboljšalo stanje misijona, Vam bom skušal poslati vsoto, ki ste me zanjo prosili; upam, da bom mogel čimprej ustreči Vaši želji. Če na kraju samem vidite, da se ne

sme brez škode misijonarjev in misijona odlašati z začetkom dela, si najemite posojilo in jaz bom o tem sporočil Kongregaciji.«

V ilnati hišici sta se naselila p. Reinthaler in še en frančiškan iz Aleksandrije, da pripravita vse potrebno za zidavo nove hiše.

Kirchner se je pa peljal naprej gori po Nilu. Dne 17. novembra 1859 se je po malo manj kakor poldrugem letu vrnil v Kartum.

Kaj je slišal in opazil v kartumski hiši? Kako so po Knobleharjevem odhodu v Evropo živeli v Gondokoru in pri Svetem Križu? Kako je potem odločil?

O tem v prihodnjem nadaljevanju.

Ignacij Knoblehar

Misijon po Knobleharjevi smrti

Matej Kirchner, ki je moral po Gostnerjevi smrti prevzeti skrb za ves misijon, je sprevidel, da mora potovati v Evropo in urediti vse tisto, kar je hotel urediti Knoblehar. Bil je še ves mrzliččen, zato mu je bila dolga pot zelo težavna, zlasti v Nubijski puščavi. Na potovanju je tudi on videl skupine nesrečnih sužnjev, ki so jih gnali na trge. Gledal je pretresljive prizore. Zato se je šel v Kairu pritožiti k egiptovskim oblastem, ki so pa imele samo lepe besede. Tudi avstrijski generalni konzul je za to hodil k najvišjim egiptovskim oblastnikom. Peljal se je celo v Crigrad. Pa se tudi tam ni nihče zganil.

Zadnjega septembra 1858 je Zgodnja Danica prinesla vest: »Mož v cvetu mladosti, nežne, pa visoke postave biva zdaj med Slovenci. Močno sta skozi štiri leta na njem glodala vročina in mrzlično sudansko podnebje. Pa kakor trepetajoča ribica oživi, če spet pride v vodo, tako se je blede in upadlo boličje tega gospoda naglo poživilo, napolnilo in pomladilo, ko je rišel čez morje v naše kraje. Dne 24. tega meseca je z Trsta, kjer je bil 12 dni v lazarjetu (v zdravstvenem zaporu,

karanteni) potoval skozi Gorico proti Ljubljani, kamor je prišel 25. tega meseca. Prijazna gostoljubnost in velikosrčnost, s kakršno so ga na potu sprejemali, zlasti v Trstu, Gorici, Postojni, Cerknici in zdaj v Ljubljani, je lepa priča, v kako živem spominu je Slovencem afriški misijon in delavci v tem pretežkem in zapuščenem vinogradu. Čez nekaj dni bo odpotoval proti Dunaju, potem v svojo domovino, na Bvarsko, slednjič v Italijo in Rim, od koder se bo po izvršenih opravkih vrnil na svoje apostolsko delo med črne brate.«

Potem Danica obširno poroča o Kirchnerjevih načrtih. Rad bi za svoj misijon dobil razen svetnih duhovnikov tudi kakšen cerkveni red. Za misijonarje naj bi se kupila, morda v Kairu, hiša, kjer bi se privajali podnebjju in se po naporih ali boleznih hodili krepit. Pri Svetem Križu naj se ustanovi skupna naselbina za vse katoliške črnce. Tamje treba tudi novih, boljših misijonskih stavb; za dečke in deklice sta potrebni posebni, ločeni hiši. v Kartumu se naj za otroke razkolniških Koptov ustanovi posebna šola, za mlade zamorke pa vzame v najem hiša. Kartumsko misijonsko poslopje bo treba sčasoma vzdigniti za eno nadstropje, da se stanovanjske sobe nekoliko dvignejo iz smrdljivega, kužnega ozračja. — In še o več takih željah je Kirchner govoril z Jeranom. Omenili smo, da ko je šel gledat kapelo sv. Frančiška Ksaverija v šentjakovski cerkvi, je zelo odobral misel, da bi truplo pokojnega Knobleharja dobilo v njej svoj zadnji počitek. — V Ljubljani je Kirchner obiskal tri Jeranove zamorčke in pri uršulinkah Ano Zejnab.

Iz Ljubljane se peljal na Koroško v Šent Andraž, kjer je takrat še bil sedež lavantinske škofije. V Šent Andražu ni mogel prehvaliti ljubeznivosti in misijonske gorečnosti Ljubljančanov in sploh vseh Kranjcev (Slovencev; Zgodnja Danica 28. 10. 1858). »Na toliko preblagih dobrotnikov na Kranjskem se vselej spomnim le z ginjenim in hvaležnim srcem. Kako prelepa in rodovitna je sveta ljubezen katoliških src!« Tako je pisal Jeranu (Zgodnja Danica 11, 11. 1858).

Kirchner se je v Šent Andražu poklonil Slomšku, ki je bil dal misijonu Mozgana in Trabanta. Gotovo se mu je priporočil tudi za naprej. — Slomšek je ustanovil in širil bratovščino sv. Cirila in Metoda za cerkveno zedinjenje krščanskega Vzhoda. Z njim se je hotel Kirchner razgovoriti, kako bi se vpeljala tudi v Afriki. Danica je prinesla 28. oktobra dopis iz Šent Andraža: »Poseben namen Kirchnerjevega prihoda je bil, pogovoriti se z našim g. knezoškofom, kako vpeljati bratovščinosv. Cirila in Metoda tudi v afriškem misijonu. Pravil je namreč, da kažejo ondotni razkolniški kristjani veliko nagnjenje do katoliške Cerkve in da silno radi poslušajo pridige in krščanske nauke v kartumski misijonski cerkvi.« Potem člankar

nadaljuje: »Mnogo pobožnih duš se je danes zbralo, ko je (Kirchner) imel v škofijski cerkvi sv. mašo, pri kateri sta stregla dva bogoslovca.« Pod črto je urednik Jeran dostavil: »Nazaj v misijon grede misli obiskati tudi Jeruzalem, tam pridigati o tej bratovščini in jo tudi v Sveti Deželi priporočati.«

Oz Šent Andraža je Kirchner potoval na Dunaj. Dne 29. oktobra je pisal Zgodnji Danici tudi to, »da mu je lavantinski škof (Slomšek) dal s seboj pismo do apostolskega vikarja v Egiptu, Guasca, naj bi se bratovščina sv. Cirila in Metoda širila tudi po Vzhodu. »Znano je, da ima ta apostolski vikariat tudi Jeruzalem in sploh vso Sveto deželo pod seboj.

Slomšku je bil afriški misijon še vedno pri srcu. Ko je kmalu nato prišla žalostna doba nadenj, se je zavzemal zanj.*se nadaljuje* V Drobtinica^h je leta 1861 (str. 76-86) objavil članek: "Krščanska beseda za Marijino društvo, ki pomaga misijonom v Srednji Afriki pri pokristjanjenju zamorcev.« Najprej razlaga začetek in namen društva, potem pa piše (str. 80-83): »Tako je zamorcem prisijala zgodnja danica (luč svete vere in kdo je to storil Vaši darovi in vaše molitve, bratje in sestre Marijinega društva; storil je Bog po vas, ki vam je dal darove in dobro voljo, pridno pomagati misijonom. Le Bog dá setvi seme in rast. Ako naj zemlja lepo rodi, se mora dobro pripraviti. Tako je tudi v Gospodovem vinogradu. Tri sto let je zemlja pila kri mučencev, preden je sveta vera prerastla vse naše kraje in in zadušila malikovanje. Kri mučencev je bila seme kristjanov. Isto se godi naše dni na afriški zemlji med zamorci. Pomrli so z rajnim Ryllom njegovi tovariši; pomrlo je vseh pet misijonarjev Slovencev, ki so spremili v srednjo Afriko apostolskega provikarja Knobleharja. Umrl je slednjič od velikih težav vrli Ignacij Knoblehar na svojem apostolskem potu v Neaplju. — O vi srčni apostolski možje, naši slovenski bratje, katerih trupla počivajo od svojega truda v tuji zemlji daleč od nas za morjem, vaše blage duše pa že uživajo, kakor zaupamo, svoje lepo plačilo v nebesih: povejte nam, kaj vas je gnalo v take neznane, nevarne kraje? V duhu nam odgovarjate: Skrb za božje kraljestvo in pa goreča želja pomagati dušam v nebesa, zakaj 'nebeško kraljestvo trpi silo in silni (tisti, ki si mnogo prizadevajo) ga otemajo' (Mt 11,12). — Odgovorite nam, dragi bratje, je li vam žal, da ste tako hitro skončali svoje apostolsko delo in prerano pomrli? — Nikakor ne, zakaj ena sama duša, kateri smo pomagali v nebeško kraljestvo, je več vredna kakor ves svet, kajti zanjo je tekla dragocena Kri Jezusova, ne pa za minljivi svet in za posvetno blago.« Potem Slomšek še enkrat povabi v Marijino društvo (str. 85): »Ti ne poznaš zamorcev, za katere moliš; ti ne vidiš svojih črnih bratov in sester, ki

jim s svojimi krajcarji pomagaš v nebesa; pa kako veliko bo tvoje veselje na onem svetu, ko ti bodo misijonarji pripeljali tiste zamorce naproti, katerim si ti pripomogel v večno življenje, in ko bo Marija tebi in njim podala roko, rekoč: Pridite, moji srečni otroci, in uživajte večno veselje v hiši Očetovi!«

se nadaljuje

Ignacij Knoblehar

Misijon po Knobleharjevi smrti

Niti cel mesec za Mozganom je v Gondokoru umrl misijonar Anton Überbacher, "angel v človeškem telesu", kakor ga je označil dr. Mitterutzner. Pri surovih in pohlepnihi Barijcih je imel nepopisne težave; včasih ga je rešila samo njegova modra preudarnost. Pa je v svoji ponižnosti trdno zaupal v Boga, zato je ostal v vseh preizkušnjah miren. Bil je zelo nadarjen. Barijskega jezika se je gladko naučil. Iskal in tvoril je izraze za duhovne pojme. Zapustil je več rokopisov o barijščini, ki naj bi bili prihodnjim misijonarjem v pomoč. Upal je, da mu bodo še tisto leto na Dunaju natisnili barijsko slovnico in slovar; oboje je imel že skoraj izdelano, pri obojem mu je Knoblehar mnogo pomagal. Njegova zgodnja smrt je bila torej tembolj vredna obžalovanja, ker je nesel tudi mnogo zakladov duha v grob. Srca si je pridobival zlasti s svojo neskaljivo veselostjo in vedrostjo. — Umrl je zaradi surove nasilnosti Barijcev. Ko ga je Knoblehar spomladi leta 1855 pripeljal v Gondokoro, so se Barijci delali lepe in prijazne, a le, da bi dobili čim več steklenih biserov in drugih darov. Ko se je pa 12. julija Knoblehar odpeljal, so se Überbacherju takoj pokazali v vsej svoji grdi resničnosti. Že drugi dan so vdrli v misijonsko hišo. Od tedaj je bil v neprestanem strahu, da bodo vdrli tudi v kapelo. V mesecih lakote je neštetim rešil življenje, a so vseeno nasilno in prostaško ravnali z njim. Vidno je pešal, vendar pri delu ni odnehal. Polagoma je izgubil tek do jedi; vse so se mu prignusile. Dne 21. februarja že ni mogel več priti v kapelo molit. Zvečer je rekel, da je zelo slab. Pred četrto uro zjutraj je poklical misijonarja Morlanga in se mu je spovedal. Nato je začel umirati. Morlang mu je

mogel dati sveto maziljenje samo na čelu. Med svetim dejanjem je umrl. Imel je šele 31 let.

Omenili smo, da je bil Knoblehar na svojem zadnjem potovanju srečal pri Asuanu pet Mazzovih duhovnikov, ki so šli začasno v njegov misijon. Kongregacija za širjenje vere se je zanimala zanje, zato je njen prefekt poslal 13. junija 1858 Gostnerju v Kartum zaupno pismo (ta pa je bil takrat že pod rušo). V pismu ga vprašuje, »kje so se naselili, kaj so do zdaj delali za napredek teh narodov, kakšno je bilo njihovo razmerje do Vas in kako bi po Vaših mislih najbolje delovali v misijonu. Izvolite me obvestiti tudi o vsem drugem, kar se tiče misijona. Zagotavljam Vam, da mi boste s tem storili veliko uslugo.«

Vsi Mazzovi duhovniki so bili zgledni po življenju in po delovanju. Videli smo, kako dober vtis so napravili tudi v Ljubljani, ko so potovali skozijo proti Afriki.

Štirje od petorice italijanskih duhovnikov iz Verone, to je Beltrame, Comboni, Melotto in Oliboni, so se s Kirchnerjem pripeljali 26. februarja k Svetemu Križu, da se razgledajo in pripravijo za lasten misijon, dočim je Dal Bosco ostal v Kartumu pri Gostnerju, kakor je bil Knoblehar naročil.

Pri svetem Križu je bil zdaj Lanz skoraj v zadregi, kje naj štiri Mazzove duhovnike nastani. K sreči je bil pravkar dodelan novi, prostorni kravji hlev; vanj so se vselili.

Kmalu nato je pa eden izmed njih, Franc Oliboni, hudo zbolel. Kljub skrbni negi je šlo z njim h koncu. Svojim trem rojakom je lepo govoril: »Umrl bom. Zadovoljen sem s tem, ker je tako Božja volja, vi pa ne izgublajte poguma; ne dajte se omajati v svojem sklepu, nadaljujte začeto delo! Če bi tudi le en sam izmed vas ostal živ, naj ne izgubi zaupanja in naj se ne umakne! Bog hoče, da se v Afriki nadaljuje misijonsko delo in spreobračanje črncev; s to gotovostjo umiram.« Umrl je 26. marca. Pokopali so ga zraven Mozgana. Postavili so mu lesen križ in nanj zapisali Jezusove besede: »Jaz sem vstajenje in življenje. Kdor v me veruje, bo živel« (Jn 11,25).

Samo tri dni pozneje kakor Knoblehar, je umrl tisti misijonar, ki mu je bil od prvega snidenja najbolj drag: Jožef Gostner. Že takoj po prihodu v Kartum leta 1854 ga je Knoblehar postavil za svojega namestnika. Pred odhodom v Evropo ga je imenoval za vrhovnega predstojnika vsega misijona. Gostner, "Abuna Jusuf", je bil kreposten, goreč, moder in delaven duhovnik. Po Knobleharjevi smrti so se dr. Mitterutzner, dunajski in ljubljanski prijatelji misijona tolažili zlasti s tem, da bo

Gostner zelo dobro nadaljeval njegovo težavno delo. Njegov brat Anton, zelo dober, skrben in delaven tirolski fant, je prišel oktobra 1854 na njim, pa je že 17. decembra istega leta umrl. Zdaj je šel za njim v večnost tudi brat-duhovnik. Vsa štiri leta se je v Kartumu dobro počutil.

Sicer je bil omenil v novoletnem poročilu tistega leta 1858 dunajskemu odboru Marijinega društva, da Kirchner in on bolehata za mrzlico. K sreči se njeni napadi tako vrstijo, da zdaj polega eden, zdaj drugi, in tako gre misijonsko delo naprej.

Dne 1. aprila je spet poslal Marijinemu društvu na Dunaj lastnoročno spisano četrletno poročilo, ki priča o stvarnosti in jasnosti njegovega mišljenja in izražanja. Pravi, da je bil zadnji čas precej zdelan, ker je bil v velikih denarnih stiskah, saj je moral vzdrževati v misijonski hiši okoli 60 ljudi, večinoma odraslih. Sardinski konzul Brunn-Rollet mu je pomagal z brezobrestnim posojilom, da je mogel kupiti vsaj živež in drugo najpotrebnejše. Nazadnje ga je užalostila tudi nepoštenost neke dunajske trgovine, pri kateri so bili obrtniki, odhajajoči v misijone, izbrali potrebno orodje, a jim je poslala same neuporabne stvari.

Ignacij Knoblehar

Misijon po Knobleharjevi smrti

Ko je Knoblehar odhajal iz Afrike, so bile vse tri misijonske postojanke dovolj dobro zastavljene z duhovniki in svetnimi sodelavci. V kartumski krstni knjigi, ki so jo začeli pisati leta 1852, je bilo konec leta 1857 vpisanih 73 oseb, v mrliški pa 52 (Zgodnja Danica 8.12.1859). Vse tri postaje so imele svojo šolo. Na Propagandi v Rimu sta se šolala Šerif in Dumond-Debmowa.

Smrt je pa tudi poslej neizprosno vihtela koso. V kratki dobi treh mesecev, od Knobleharjevega prihoda v Neapelj do njegovega pogreba, so umrli kar štirje duhovniki. Od teh štirih so trije opravljali odgovorno službo voditeljev misijonskih postojank. V grob so legli: Jernej Mozgan, ustanovitelj in ravnatelj misijona pri

Svetem Križu; pri Svetem Križu tudi veronski duhovnik Franc Oliboni; Anton Überbacher, ravnatelj gondokorskega misijona; v Kartumu pa sam Knobleharjev vrhovni namestnik Jožef Gostner. Knobleharja bi bilo strlo, če bi bil zvedel o njihovi skoraj nenadni smrti.

Mozgan, tršati in krepki Korošec s hribov nad Železno Kaplo je z Lanzom pridno deloval pri Svetem Križu, zlasti z mladino. Škof Slomšek mu je kdaj pa kdaj poslal denar in razne potrebščine. Tudi drugod s Koroškega so mu včasih kaj poslali. Živila, ki jih je prejel iz Kartuma zase, za oba druga misijonarja, za misijonske obrtnike in za zamorske gojence, so mu polagoma pošla. Tisto leto 1857 je priletelo v njegov kraj posebno dosti ptic; zobale so duro, ki jo je bil vsejal na najeti njivi, in pustile skoraj prazna stebila. Potem je Mozgan za šolarje dovažal žito in druga živila od rodov Tuic in Bor, dokler mu ni zmanjkalo denarja in steklenih biserov. Morali so doma klati živino, kar je ni bilo neobhodno potrebne. V avgustu je prebivalce misijonske postaje – 35 jih je bilo – preživljal samo še z lovom. Vsak dan je moral, večinoma s Klančnikom ali z Lanzom, več ur hoditi po soparici skozi visoko travo, preko voe in med ostrim bodičjem. Mnogokrat se je pregrel in preutrudil. Zbolel je na žolču; v začetku oktobra pa ga je zgrabila tudi mrzlica. Potreboval bi tečno, močno hrano in dušno razvedrilo, pa je molčal, skrbel in razmišljal.

Blizu postaje je imel francoski trgovec Bessyère zasidrano svojo ladjo. Bil je dober, plemenit mož; prejšnje leto je naklonil misijonu darove, vredne več kot 400 goldinarjev. Zdaj jim je trikrat poslal celega vola za živež. Mozgan se je ob izdatnejši hrani kmalu opomogel. Dušno so ga zelo poživile vesele novice, ki jih je prejel od doma. Upal je, da si bo šel kmalu na Koroško popraviti zdravje. Trgovec Bessyère ga je večkrat obiskal. Ko sta nekega večera dolgo sedela na prostem in se pogovarjala, se je pa Mozgan prehladil. Obolel je v grlu in potem še na pljučih. Dne 21. januarja 1858 – istočasno kakor Knoblehar v Neaplju – se je čutil silno utrujenega in slabega; spoznal je, da se mu bliža konec. Pripravil se je za dolgo spoved in jo opravil pri tovarišu in prijatelju Jožefu Lanzu. Lanz ga je tudi obhajal in dal v sveto olje. Zadnjo noč se mu je zelo bledlo. Dne 26. januarja je umrl. Imel je malo več kakor 35 let; mašnik je bil šele dobrih osem let. Vsega skupaj je bil bolan nekaj manj kot štiri mesece. Ker je prav takrat priplula misijonska tovorna ladja, so mu njeni ladjarji izkopalili jamo. Med tistimi, ki so ga nesli pokopat, sta bila tudi njegov prijatelj Klančnik in Bessyère.

Kako je pač Klančnik žaloval za njim, za dobrim “gospodom Jernejem”!

Z Mozganom je legel v grob zadnji izmed petorice slovenskih duhovnikov, ki so s Knobleharjem prišli v Afriko: Matevž Milharčič, Janez Kocjančič, Martin Dovjak, Oton Trabant in zdaj še Mozgan. Leta 1852 so prišli, v začetku leta 1858 je pa zadnji od njih, Mozgan, umrl. Smrt jih je pobrala v cvetu let.

Obširnejše poročilo o Mozganovi smrti je poslal Lanz 15. marca 1858 škofu Slomšku. Takole piše: »Zadnje dni meseca februarja smo prejeli za dragega mi prijatelja Mozgana zaboj, ki je bil odposlan iz Šent Andraža na Koroškem 19. avgusta 1857. Bil je poln raznih reči. Malo prej smo od tam prejeli tudi puško, več vrst semen in nekaj denarja (zlatnikov). Lavantinska škofija se torej vneto spominja afriškega misijona; ni pozabila na postajo Sveti Križ in njenega ustanovitelja g. Mozgana. Vaši Milosti in vsem drugim dobrotnikom bi se bil g. Mozgan gotovo zahvalil z živo besedo, ko bi bil prišel v domovino na obisk, ali pa v pismu; s tem bi bil, za gotovo vem, razveselil ne samo Vas, ampak ves Šent Andraž in vso koroško deželo. Namesto njegove vesele zahvale Vam moram, Prezvzišeni, sporočiti tako bridko novico, da se bodo zaradi nje v njegovi domovini utrinjale številne solze. Našega ljubega Mozgana ni več. Gospod ga je poklical k sebi v boljšo domovino. O kako je trepetalo moje srce in še zdaj trepeče! Smem pa reči samo to: Gospod je to storil, češčeno bodi njegovo ime! In blagor njemu, ki se je po tolikem trpljenju, prestanem za božjo čast, ločil od tega sveta!

Hočem Vam nekoliko natančneje popisati poslednje dni rajnega. — Bolehati je začel zadnje dni septembra minulega leta. Spočetka se ga je lotila mrzlica, bržkone zaradi prevelikega trpljenja in premočne sončne pripeke. Naša misijonska postaja je namreč imela pripravljenega premalo živeža; v juliju nam je pošla dura, naša edina hrana, - nas je bilo vsega skupaj 35. Treba je bilo iskati živež. O kako težavno delo je bilo to! Dvakrat sva se odpravila v prav tesnem čolnu, ki ni nič drugega kot izdolbeno drevo, k rodovoma Tuic in Bor, tri dni daleč proti vzhodu. Sonce je neusmiljeno pripekalo; še huje so naju nadlegovali komarji in naju neprestano pikali. Toda ves najin trud je bil zastonj; drugega nisva dobila kakor žalosten odgovor: »Še sami nič nimamo; kar nam ni sežgalo sonce, so nam pozobali ptiči.« Rajni g. Mozgan je pripravil preteklo leto poleg vrta veliko njivo. Posejali smo duro in pričakovali obilno žetev. Zgodilo se je pa isto kakor zamrocom: požrle so ptice. Poklali smo vso živino, kar je nismo neizogibno potrebovali; potem pa ni bilo drugod dobiti živeža kakor samo po gozdovih. Začela sva hoditi na lov. S tem sva sicer rešila misijonske ljudi, da niso pomrli od lakote; ljubega g. Mozgana je pa mrzlica izbrala za svojo žrtev. Skraja se je hotel

pozdraviti z gladovanjem in ni jedel več, kakor je bilo za življenje nujno potrebno. Zdravila, ki jih je potem užival, niso nič pomagala; bil je bolan ves oktober in november. Moj Bog, kako bridki so bili tisti dnevi! Bolnemu ubožcu je bilo treba boljše hrane, nismo mu pa imeli kaj dati.

Konec novembra so prišle prve ladje iz Kartuma in z njimi boljši časi za Sveti Križ. Te ladje so bile last trgovcev s slonovo kostjo. Toda čast, komur čast! Ti trgovci so si prizadevali na vso moč, da bi nam pomagali, posebno pa, da bi bolnemu g. Mozganu polajšali stanje. Neki francoski trgovec, ki je bil že od nekdaj dobrotnik naše misijonske postaje, je svojo hrano v pravem pomeni besede delil z nami. Konec decembra so prišle tudi misijonske ladje z živežem za vse leto. Na ta način smo bili brez skrbi zastran hrane in veseli. G. Mozgan se je popolnoma pozdravil; nekolikokrat je že šel na sprehod, peš ali na konju. Nameraval se je vrniti v svojo ljubo domovino, da bi si v njej do dobrega utrdil zdravje in se potem bržkone spet vrnil v Afriko. Nadomeščal bi ga med tem časom jaz. Vse si je bil že pripravil za daljno pot; omenjeni francoski trgovec bi ga bil na svoje stroške vzel s seboj do Aleksandrije. O kako prisrčno se je g. Mozgan veselil vrnitve v domovino; kako težko je pričakoval odhod v Evropo! Toda božje previdnost mu je pripravila čisto drugo pot. Tisti blagosrčni Francoz je stanoval tri ure hoda od Svetega Križa in nas je pogosto obiskal. Prišel je tudi 10. januarja. Z g. Mozganom sta se pogovarjala pozno v noč; in ker sta bila na prostem, se je častiti misijonar prehladil, začelo ga je boleti grlo. Iz grla se je bolezen preselila v pljuča. Nenadoma je postal silno slab in je od dne do dne hitro pešal. Zdravila niso nič pomagala. Dne 23. januarja sem ga previdel in 26. zjutraj je bil že mrlič. Vpričo mrtvega trupla sem opravil zadušnico, potem smo ga pa blizu naše hiše kar mogoče slovesno pokopali. Na istem kraju je pokopan tudi g. Pircher. Moj ljubi, počivaj v miru! V veliko tolažbo mi je prepričanje, da lavantinska škofija nikoli ne bo pozabila svojega sina. Potem sem ostal sam tukaj, pa vendar v mnogo bolj srečnem položaju, kakor je bil rajni g. Mozgan vsa tri leta, ker sem vsaj imel dva misijonska sodelavca iz Evrope (veronska duhovnika). Duhovniku samemu biti v daljni Afriki je nad vse bridko.«

Ko so prišli poglavarji rodu Kječ k Lanzu, jim je ta dejal: »Duša bendíta (duhovnika) je šla k Bogu. Spominjajte se njegovih naukov in napredujte v dobrem; potem boste tudi vi in vaši svojci prišli k njemu.« Nato je Lanz slišal njihov značilni odgovor: »Dobro, prav dobro. Toda bendítove krave bodo zdaj naše!«

Korošci so se zbrali za večno mašo, ki se je za Mozganom opravljala v kápelski župnijski cerkvi. Blizu krstnega kamna, kjer je bil krščen, so mu v steno vzdali spominsko ploščo. Na njegov god 24. avgusta 1859 so jo v navzočnosti osmih duhovnikov slovesno blagoslovili. Kratek napis je sestavljen v slovenščini in nemščini, kakor je tudi več koroških Nemcev prispevalo za misijon. Glasi se:

“V spomin Jerneju Mozganu, apostolskemu misijonarju v srednji Afriki, rojenemu v Kapli 19. avgusta 1823, umrlemu pri Svetem Križu v Afriki 26. januarja 1858. Naj počiva v miru”.

Naslednje leto 1859 je na Koroškem umrla gopa Avgusta plemenita Rainer, ki je Mozganov misijon radodarno podpirala, čeprav Mozgana osebno ni poznala.

Ignacij Knoblehar

1857 - PO SMRTI

Jurij Varl, župnik v Krašnji, je bil dal 28. oktobra 1858 v Zgodnji Danici nasvet, da bi se od zbirke za Knobleharjev spomenik odločilo 50 do 100 goldinarjev za večno mašo, ki bi se naj opravljala v škocjanski župnijski cerkvi. »Res je, rajniki g. provikar se je trudil za Božje kraljestvo in se junaško vojskoval za širjenje verskih resnic na vročem polju srednje Afrike. Njegova dela so gotovo zapisana v knjigi življenja. Pa bil je tudi človek in torej kolikor toliko podvržen človeškim slabostim kakor vsak drug. Ako bi ga morda kakšna reč zadrževala, da ne more že zdaj tam v večnosti uživati sadu svojega truda in vojskovanja: ali bi ne bilo od nas napačno in nekrščansko, ako bi mu stavili minljive spomenike, v molitvah bi ga pa pozabili in za njegovo dušo nič ne preskrbeli?« — Urednik Luka Jeran je pripomnil, da se s to mislijo pač vsakdo strinja. Skrbel bo, da se čimprej uresniči.

Večno mašo so pa ustanovili šele leta 1875. Bere naj se na njegov god 31. julija, na spominski dan sv. Ignacija Lojolskega.

Stoletnico Knobleharjevega rojstva, 6. julija 1919, so v Škocjanu slovesno

praznovali. Mašo in spominsko pridigo je imel kapucin p. Veselko Kovač, rojen v bližnji župniji Studenec. (Tu se je pisec Jaklič zmotil: p. Veselko (Laetus) Kovač ni bil kapucin, ampak frančiškan, član tirolske frančiškanske province; *op. ur.*) Bil je dolga leta misijonar na Kitajskem, v Tsinan-fuju v pokrajini severni Šantung. Prišel je v domovino na dopust, a zaradi vojske ni mogel nazaj. Po vojski se je vrnil na Kitajsko. Pričakovali so, da bo imenovan za apostolskega vikarja pokrajine Jungčou v Južnem Junanu, ki je v njej od leta 1913 goreče in modro deloval. (Umrli je nenadoma, pred imenovanjem; *op. ur.*). Slovenski misijonar je torej slavil slovenskega misijonarja, ki je za Barago največji. Popoldne je bila proslava v izobraževalnem društvu.

Deset let nato, leta 1929, so pa odkrili spominsko ploščo na Knobleharjevi rojstni hiši. V nedeljo, 26. maja, je bila slovesna maša z misijonsko pridigo. Nato so blagoslovili vzdano ploščo iz črnega marmorja z napisom: "Tu se je rodil 6. 7. 1819 dr. Ignacij Knoblehar, misijonar v Afriki". Že prej sta bila vzdana v hišo dva kamnita leva; zdaj so ju prestavili na vsako stran plošče. Po blagoslovitvi so bili govori o Knobleharju.

14. in 15. avgusta 1938 so bile dvodnevne slovesnosti v Škocjanu in na Stopnem, kamor sta Knobleharjeva mati in on tako rada hodila častit Mater Božjo.

Kako je pa s Knobleharjevim grobom v Neaplju?

Zgodnja Danica je 17. in 24. marca 1871 priobčila članek "Slovenci v Rimu pri svetem očetu Piju IX.". Iz Avstrije so se šli razni stanovi skupno poklonit papežu. Iz ljubljanske škofije so šli štirje duhovniki in štirje kmetje, ki so nesli papežu dar 6.500 frankov. Opoldne 7. marca, na 2. postno nedeljo, je papež vso skupino sprejel, potem jim je pa sam razkazal vatikanski vrt. Naslednji dan, v ponedeljek, so bili romarji, kar jih je bilo svetnega stanu, pri papeževi maši in so iz njegovih rok prejeli sveto obhajilo.

V sredo zjutraj so se odpeljali v Neapelj. Zgodnja Danica je prinesla zadnjega marca članek "Kranjci na grobu Ignacija Knobleharja 10. sušca 1871". Članek je napisal Luka Jeran. Takole piše:

»Ob enajstih dopoldne smo po nekolikšnem iskanju prišli v lepo in prostorno avguštinsko cerkev. Ne morem popisati, s koliko priljudnostjo je samostanski predstojnik privolil v našo željo, ko sem mu povedal, da želimo videti našega Knobleharja. Združena pa je bila ta zadeva z nemajhnimi težavami, kajti kosti

rajnkega provikarja počivajo v grobnici, kamor se gre iz srede cerkve; začela pa se je bila ravno pridiga, za njo so bile litanije, druge molitve in blagoslov, da smo morali čakati čez poldne.

Šele ob pol eni so pričeli delavci sredi cerkve dvigati tri plošče, poveznjene nad stopnicami, ki držijo v podzemeljsko pokopališče. Železje je bilo zarjavelo, ker je bila grobnica le enkrat samkrat odprta, kar je bil Knoblehar vanjo položen. Šele po dolgem času so mogli plošče dvigniti in položiti ob stran. Pokazale so se lepe stopnice, ki na pošev držijo navzdol. Dva moža sta nam svetila s plamenicami. Precejšnja množica nas je po kakšnih 16 do 24-ih stopnicah šla v grobnico; med nami je bil tudi samostanski predstojnik.

Nemirno nam je bilo srce. Ne strah, ampak neko posebno hrepenenje me je gnalo, da bi že hitro videl počivališče našega slavnega rojaka. Takoj pod stopnicami je bila na levi strani na nekoliko vzvišenem kraju prav lepo bela, na videz še skoraj nova krsta. Rekli so: tu je Knoblehar. Bila je zaklenjena s ključavnico in precej dela so imeli, da so jo odprli. Bal sem se, ker so delavci hiteli, v rakev suvali in – za moj občutek – z njo premalo nežno ravnali.

Vzdignili smo pokrov in zagledali smo skoraj same kosti vélikega afrikanskega misionarja. Glava je bila obrnjena postrani, kar se je utegnilo zgoditi pri odpiranju rakve. Od moža, ki ga je proslavljala vsa srednja Afrika in cela Evropa in ki so si turški paše šteli v čast poznati se z njim, smo videli še nekoliko brade, ki je bila nekdanj lepota, zdaj pa je bila kakor zmedena pajčevina. Videli smo motvoz, s katerim si je prepasoval vijolično obleko in še cele nizke čevlje. Drugo je bilo okostnjak in prah vmes. — Nekaj pa je bilo še posebno ganljivo. Na prsih, ob srcu, smo našli lesen križec iz oljkovega drevesa, ki je bil še cel in lepo ohranjen. Po podobi, kakor je bil izdelan, mislim, da ga je imel še iz Jeruzalema s seboj in najbrž ga je to znamenje odrešenja spremljalo po njegovih misijonih. Knoblehar je imel križ v posebni časti in dobro pomnim, da nam je v Egiptu večkrat pripovedoval, kako bo šel s križem v roki oznanjat luč evangelija, ko bo uredil druge reči.

Imeli smo s seboj (iz Ljubljane) venec (iz umetnih rož) in pa napis. Naravnal sem glavo in dal nanjo napis, nad napis pa venec s (slovenskim) trobojnim trakom.

Ko smo vse precej natanko pregledali in opravili, smo močno ganjeni poklekneli k zemskim ostankom. G. kanonik Urh je molil na glas psalm "Iz globočine" in še

druge molitve, ki smo jih s potrtem srcem molili za njim. Potem smo rakev spet zabili.

Za spomin in s privoljenjem samostanskega predstojnika sem vzel s seboj tolikanj pomenljivi leseni križček z njegovega srca, ki utegne prav priti, ako se mu še kje napravi kakšen spomenik.

Med gledalci je bil eden prav posebno ganjen; še potem v zakristiji je zamišljen in molčeč kar ob strani stal. Bil je to samostanski brat, ki je pred 13-imi leti stregel Knobleharju v njegovi bolezni. O kako dobro je delo mojemu srcu, videti tega dobrotnika! S priljudnimi besedami sem se mu zahvalil za njegovo dobrotno usmiljenost.«

Knobleharjev križec iz oljkovega lesa je Jeran poslal misijonarju Antonu Kaufmannu, ki se je iz Afrike vrnil domov na Tirolsko.

Grobnica bosih avguštincev je prišla v nered leta 1861, ko je v borbah za zedinjeno Italijo prenehalo kraljestvo obeh Sicilij. Vojaki so plenili tudi po Neaplju. Vdrli so v avguštinsko grobnico, odpirali rakve, iskali v njih zlati in srebrni nakit in razmetavali kosti. Redovniki so potem nanegli v grobnico prsti in položili vanjo kosti in še neodprte rakve. Tako je zdaj ta prostorna grobnica kakor majhno pokopališče z nasutimi grobovi. Spredaj je oltar, kjer se mašuje. Vhod iz cerkve je lepo urejen in redno odprt za občinstvo.

Kaj je bilo s Knobleharjevo krsto? Je ostala cela ali so jo vlomilci odprli in razmetali njegove kosti? Tega zdaj nihče ne ve. Drugače bi se to ne dalo ugotoviti, kakor če bi odkopavali zemljo in odpirali krsto za krsto. Ako je Knobleharjeva še ostala cela, bi se najlaglje razpoznala po napisu, ki so ga slovenski romarji leta 1871 dali vanjo, po ostankih venca iz umetnih cvetic in po slovenski trobojnici. To umetno pokopališče je pa veliko in bi nihče ne mogel in ne smel vsega prekopati.

Ignacij Knoblehar

1857 - PO SMRTI

Kakor so drugod po svetu, zlasti znanstveniki in znanstvena društva, dobro poznali Knobleharjevo veličino, tako in še bolj so se je zavedali tudi v Sloveniji. V Zgodnji Danici je na primer 3. septembra 1858 zapisal Jožef Burger, dekan v Šmartnem pri Litiji: »Knoblehar je dragocen biser, ki se bo svetil v domovini.« Ni torej čudno, da so mnogi želeli, naj bi se njegovo truplo prepeljalo v domovino in naj bi se mu postavil spomenik. Zaradi nasprotovanja in prerekanja se pa nobena od teh dveh želj ni izpolnila.

Že 13. maja 1858, mesec dni po Knobleharjevi smrti, je prinesla Zgodnja Danica dopis iz Ljubljane: »V Ljubljanskem listu je nekdo zapisal misel ki zasluži vso pohvalo in podporo. Svetuje namreč, da naj se sestavi odbor, ki bi skrbel, da se zemeski ostanki Knobleharjevi preneso iz Neaplja na Kranjsko; častitljivo bi se shranili v župni cerkvi njegovega rojstnega kraja (Škocjana), potem se mu naj pa na primernem kraju ali kar v prestolnici (Ljubljani) napravi spomenik, zamišljen in izdelan od domačih umetnikov. Stroški naj bi se krili s prispevki prijateljev, častilcev in rojakov rajnkega.« Potem Danica (pač Luka Jeran) pripominja: »Ako se spodobi k tej dobri misli kaj pristaviti, bi rekli samo to, da bi za truplo in za spomenik utegnilo biti najprimerneje pri Svetem Krištofu v Ljubljani. Naj bi se hitro sestavil odbor, da ta misel ne zaspi, kakor je že toliko drugih.«

Danica prinaša 10. junija, naj pišejo posamezniki, pa tudi cele župnije in dekanije, da želijo, naj se Knobleharjevo truplo prepelje v domovino in se mu postavi spomenik. Za posredovanje, ki bo potrebno za prevoz trupla, bodo naprosili dunajski odbor Marijinega društva. Naj se pa zbira z to potrebn denar. Na spomeniku, ki naj se postavi ali v cerkvi ali na pokopališču pri Svetem Krištofu, naj bi bila tudi imena, vseh slovenskih duhovnikov, ki so žrtvovali življenje za ta afriški misijon.

Lepa misel, ki bi se brez težav mogla uresničiti. Zato je bil odziv na ta proglas zelo velik.

V naslednji ševilki 24. junija je objavljen predlog, da se naj spomenik za

Knobleharja in tovariše postavi v ljubljanski stolnici, kjer ga bo ljudstvo najbolj imelo pred očmi in kjer s bo najlaglje ohranjal. — V isti številki Danice se pa že začno spletke. Nekdo predlaga za spomenik Šolski ali sedanji Vodnikov trg. V nadaljnjih številkah so nekateri samo za prevoz trupla; kar bi imel stati spomenik, naj se rajši da za misijon. Drugi spet so bili samo za spomenik, ki naj stoji na Šentjakobskem trgu v Ljubljani ali pa v Zvezdi; truplo se naj pa prepelje v daljni Kartum. — Večina se je pa izrekla za oboje, na primer duhovščina kočevske in šmarske dekanije. — 7. julija je nekdo pisal iz Mehóvega (pod Gorjanic): »Vsa dolenska stran, posebno pa še živi starši rajnekega, želijo, da se naj truplo prenese na Kranjsko in se spomenik postavi na škocjanskem pokopališču.«

Zadnjega septembra je šentjakobski župnik v Ljubljani objavil v Danici zelo lep predlog, da se Knobleharjevi zemski ostanki prepeljejo v šentjakobsko cerkev, v veliko, umetniško zgrajeno in okrašeno stransko kapelo sv. Frančiška Ksaverija, ki je zavetnik vseh poganskih misijonov. Urednik Jeran je pristavil: »Iz več vzrokov nam je ta misel najbolj všeč in bi se najlaglje dala izpeljati. Kar pa tiče prepeljave trupla, je obljubil novi provikar Kirchner (ki se je takrat na svojem potovanju mudil v Ljubljani), da se bo na Dunaju pognal za to reč in da bo tudi v Neaplju vse preskrbel, kar bo treba, ker se bo v nekaj mesecih odpravil tudi v to mesto.« — Tudi pisatelj Hicinger, župnik v Podlipi, je bil za kapelo sv. Frančiška, »kjer se je rajni častitljivi mož najraje mudil, ko je bil poslednjič v Ljubljani. V tleh je stara jezuitska grobnica. Zraven je tudi oltar sv. Ignacija, Knobleharjevega krstnega patrona.« Za to misel se je izrekel v Ljubljani tudi provikar Kirchner. Pristavil je, »da bi na tako lepem in svetem kraju tudi sam želel počivati.«

Do konca meseca marca 1859 je bilo za spomenik zbranih 931 goldinarjev in štirje cekini. Tudi iz tujine je prišlo nekaj prispevkov.

7. januarja 1859 je Jeran oddal prošnjo na ljubljansko škofijstvo, da se Knobleharjevi zemski ostanki prepeljejo v domovino in položijo v omenjeno grobnico v šentjakobski kapeli sv. Frančiška Ksaverija.
8. januarja mu je pa škofijstvo poslalo zanikalen odgovor. Zgodnja Danica ga je 20. januarja skoraj od besede do besede objavila. Takole piše: »Zastran prenosa rajnekega provikarja Knobleharja iz Neaplja na Kranjsko je izreklo visokočastito ljubljansko škofijstvo z določbo 11. prosinca, da ne razvidi potrebnih vzrokov za tak prenos, da pa vendar tej nameri neče nasprotovati. Ako se ostanki rajnega prepeljejo, morejo biti položeni k počitku le na kakšnem pokopališču, morebiti najpripravneje na tukajšnjem

skupnem pokopališču pri Svetem Krištofu, kjer počiva že več zaslužnih škofov in mašnikov. Dévanje mrličev v cerkvene grobnice je že od l. 1788 odpravljeno. Škofijstvo dostavlja, da bi se denar, zbran v ta namen, utegnil najprimerneje porabiti za postavitev preprostega grobnega spomenika s primernim napisom; s tem denarjem se naj usanovi tudi sv. maša, ki bi se opravljala vsako leto za obletnico smrti imenovanega rajnkega; v njej bi se naj omenjali tudi drugi kranjski misijonarji v Afriki: Martin Dovjak, Matej Milharčič, Janez Kocjančič in Jožef Lap.«

Škof Wolf je bil Knobleharju vedno naklonjen. Takrat, ko je škofijstvo izdalo ta odlok, je pa bil že zelo bolan. Dne 7. februarja je umrl. Vendar je sam dal odloku dokončno obliko, kakor se vidi iz lastnoročnih pripisov; osnutek odloka se hrani na ljubljanskem škofijstvu. — Res, da je bilo pokopavanje mrličev v cerkvednih grobnicah od leta 1788 prepovedano. Moglo se je pa dobiti ministrsko dovoljenje. Tako je bil na primer škof Pogačar leta 1884 pokopan v ljubljanski stolnici.

Kaj pa je sklenil dunajski odbor Marijinega društva?

Skraja je bil za prepeljavo Knobleharjevega trupla v Ljubljano. Še 3. avgusta 1858 je sporočil, da bo vse uredil, kar je potrebno za prevoz. Potem je pa potegnil z ljubljanskim škofijstvom. Dne 3. marca 1859 je Danica priobčila: »Dunajski odbor je istih misli kakor knezoškofijstvo v Ljubljani, da namreč ni posebno tehtnih vzrokov za prenos rajnkega apostolskega provikarja iz Neaplja v Ljubljano, zlasti ker bi ta reč tudi v zdravniško-policijskem oziru zadela na zadržke. In to kaže še toliko manj, ker se po izreku knezoškofijstva kosti rajnkega g. provikarja ne morejo shraniti v mestni župnijski cerkvi pri Svetem Jakobu.«

Uredništvo je pa pristavilo: »Vendar ne vemo, če morda le nimajo večine tisti, ki želijo imeti drage koščice svojega velezaslužnega rojaka v svoji sredi.« Škoda, nepopravljiva škoda, da je Luka Jeran popustil, saj je škofijski odlok izrečno izjavil, da nameravani prepeljavi trupla neče nasprotovati. Ko bi bilo truplo v Ljubljani, bi se že dobil zanj prostor, vsaj začasen.

Proti prepeljavi Knobleharjevih zemskih ostankov v domovino je nastopil v Zgodnji Danici tudi njegov bližnji rojak in požrtvovalni prijatelj Jožef Partelj. Še 2. septembra 1858 je bil za prepeljavo; po objavi škofijskega odloka pa je postal tudi on drugačnih misli. V Danici piše, da sta si bila s Knobleharjem osebna prijatelja in sta si večkrat pisala. Vedel je, kako je Knoblehar od mladosti gorel samo za

zveličanje duš in da bi bilo prevažanje njegovega trupla popolnoma nasprotno njegovi miselnosti, njegovi ponižnosti. Ker ljubljansko škofijstvo ne dovoli pokopa v cerkveni grobnici, je bolje, da ostane truplo v grobnici avguštincev v Neaplju, kakor pa da bi se pri Svetem Krištofu pokopalo v zemljo. »Morebiti bi se kdaj v časih, odločenih od božje previdnosti, iskali njegovi častitljivi ostanki,« ker bi jih morda zamorci želeli imeti v svoji sredi. V zemlji bi jih teže našli, v grobnici pa prav lahko. Seveda mora biti na železni krsti razločen napis.

Iz Ljubljane so pisali Kirchnerju, ki je bil takrat v Italiji, naj bi se v Neaplju ob Knobleharjevi krsti napravil napis in naj bi se pri avguštincih ustanovila obletna maša. Kirchner je odgovoril, da so v Neaplju že vzeli zadevo v roke in da bo kmalu poslal poročilo.

Z odlokom ljubljanskega škofijstva, s soglašujočim mnenjem dunajskega Marijinega društva in s pritrdilnimi sklepi slovenskih prijateljev misijona je bilo vprašanje o prevozu trupla končano - žalostno končano za vselej. Večino nabranega denarja je uredništvo naložilo v hranilnici. Domenili so se pa, da se bo v škocjanski cerkvi pri krstnem kamnu vdelala plošča z napisom.

Zgodnja Danica potem o tej zadevi ni pisala do 12. aprila 1859, ko je sporočila, da namerava Kirchner, ko se bo iz Evrope vračal v Kartum, maročiti v Aleksandriji lep kamen z napisom in ga odposlati v Kartum. Plačal se bo iz vsote, naložene v ljubljanski hranilnici. — To se je zdelo vsem prav. Pisali so pa Kirchnerju, da naj da na spominsko ploščo vklesati tudi imena drugih umrlih misijonarjev.

Kirchner je tako storil. Danica je sporočila 8 junija 1860: »Spomenik rajnega provikarja je dodelan in ga bo g. Kirchner vzeti s seboj. Plošča je iz belega kararskega marmora. Napis je latinski in se glasi: ›V spomin prečastitemu gospodu Ignaciju Knobleharju, apostolskemu provikarju Osrednje Afrike, ki je sredi apostolskih naporov umrl v Neaplju 13. aprila 1858. Naj počiva v miru.‹ Okvir je iz črnega marmora, prav tako okras v obliki krone. V sredini je bi venec žarkov s klasjem. Vse to je natančno po Kirchnerjevih željah napravil podobar Ugolini in je računal samo 326 piastrov, to je 12 tolarjev Marije Terezije.«

Ko so v Sloveniji razmišljali, kje in kakšen spomenik se na Knobleharju postavi, je sprožila Zgodnja Danica misel, da se mu naj rajši napravi "slovstveni spomenik", to je: razpiše se naj nagrada za slovensko pripovedno pesnitev o njegovem junaškem življenju. List je 20. februarja 1862 pozval k pesnitvi "Abuna Soliman"

in podal smernice zanjo. Nagrado je dobil že omenjeni Anton Umek Okiški. Rodil se je leta 1838 v župniji Boštanj ob Savi, v vasi Okič; od tod njegov pridevek "Okiški". V Ljubljani se je šolal z odliko. Študiral je jezikoslovje in je potem kot profesor v Celovci učil tudi slovenščino. Zlagal je pesmi, ki pa nimajo dosti pesniškega čugta in poleta. Njegov "Abune Soliman" je izšel leta 1863. Vrstice mu gladko teko, navdušenje zna še dovolj izraziti; drugače je pesnitev dolgovezna in skoraj prozaična. Leta 1867 so Knobleharju vzdali v škocjanski župni cerkvi, na desni strani, poldrug meter visok spomenik iz belega marmorja; samo okvir je iz črnega. Naredil ga je kamnosek Toman. Zgoraj je dobro izdelano Knobleharjevo doprsje, delo kiparja Zajca. Pod njim so svetopisemske besede iz Siraha: »Po deželi tujih narodov je hodil, dobro in hudo je med njimi skušal. | Njegov spomin ne bo izginil in po njegovem imenu se bo povpraševalo od rodu do rodu.« Sledi precej dolg popis Knobleharjevega življenja in se v njem omenjajo tudi njegovi slovenski sodelavci Dovjak, Milharčič, Kocjančič, Lap in Mozgan. Pri odkritju spomenika je bila navzoča tudi njegova mati.

Oče Ignacij je preživel sina misijonarja za dve leti. Umrl je v Rajhenburgu na številki 3 pri sinu Martinu dne 1. septembra 1860, star 75 let. Pokopal ga je župnik Anton Zentrich (Centrih); Mrliška knjiga VII. 88).

Mati Ana je pa dočakala častitljivo starost 90 let. Umrla je zaradi srčne kapi 10. julija 1882 v Rajhenburgu št. 41. Pokopal jo je kaplan Franc Jan (Mrliška knjiga VII. 363).

Knoblehar je bil torej iz trdne, dolgo živeče družine. Afriško podnebje in prehudi naporji so ga pa tako mladega strli.

Že različni hišni ševilki, kjer sta umrla oče in mati, nam povesta, da se družina tudi v Rajhenburgu ni mogla ustanoviti. Odšli so drugam. V Rajhenburgu že dalj časa nič ne vedo o njih.